

U 348

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 377

ПРЕПИСКА

ГЕНЕРАЛА БУДИСЛАВА БУДИСАВЉЕВИЋА

(* 1790 † 1862).

ПРИОПЋИО

ДИМИТРИЈЕ НИКОЛАЈЕВИЋ.

У СР. КАРЛОВЦИМА
СРПСКА МАНАСТИРСКА ШТАМПАРИЈА
1911.—350.

Предговор.

Мото: Ах, не могу Т' сакрѣт' удивлѣня
Срдца мога и любви жарке,
Србе мудрый и доброто редка,
Та зрцало правде и поштены!

*Јован Пантелић, директор
списке карловачке гимназије,
генералу Буди 8. маја 1851.*

Народни официри вршили су значајну улогу у историјској прошлости српскога народа у Хрватској. Васпитавани у народном традиционалном духу осјећали су вазда живо саучешће у народним боловима; живећи у вјечитом додиру с народом били су посвећени у све његове домаће и јавне прилике па је природно било, да су у разним историјским пригодама били вијерни тумачи његових мисли и жеља. У свима овећим народним покретима видимо их гдје узимају живо учешће и гдје устају у народну обрану а често пута и главом плаћају своју оданост према народу.

Ти блиски међусобни односи између народа и његових официра владају све до укинућа народне самоуправе, које изврши Аустрија половином XVIII. вијека. Аустријска монархија из горе поменутих разлога није трпјела народне милиције, па је стога у њој у згодном тренутку извела основне измјене и прилагодила је својим државним циљевима, унијевши у њу њемачку команду и одјећу а с њоме лагано и неопажено њемачки васпитни дух. — Та дубока промјена у војном устројству народне милиције донијела је расцјеп између народа и његових домаћих официра, јер је страни њемачки дух освајао а често пута и однарођивао официре слабећи и потискујући у њима осјећање за народ и његову слободу. —

Трагови некадањег повјерења између народа и официра губе се лагано и показују се тек од времена на вријеме код појединаца, код којих је под утицајем домањег васпитања успомена на народну прошлост била жива и дубоко засјечена у свијести. Изразити представник те незнатне струје бијаше ђенерал Буде Будисављевић, у коме су биле оличене све оне племените особине, којима се одликоваху у старинска времена српски патријархални официри.

Ђенерал Буде Будисављевић рођен је 14. септембра 1790. у селу Пећанима, у некадањој личној регименти, од оца Мијата (мајора) и матере Јелене, која је потицала из угледне породице Кнежевића у Мутилићу.

Прве године свога дјетињства провео је Буде у кругу својих родитеља, који му дубоко у срце засадише религиозне и националне осјећаје. Но понајјачи утицај на Будино васпитање извршио је дјед му Јован*) — чувени „паметар“ и тада живи свједок бурне повјеснице српскога народа у Лици у XVIII. вијеку — приповијетком и народном пјесмом. „Узме ме на ко-

*) Дјед му Јован родио се г. 1713. † 1809; отац Мијат родио се г. 1756. † 1844. -- Обојицу је као и цијело своје племе опјевао ђенерал у једној пјесми, спјеваној по облику народних пјесама у десетерцу:

Почетак (увод) те пјесме гласи:

„Jesil' ěulo Pleme moje drago,
 „Kad czar Lazar pade na Kosovu
 „Kadno Wuĉe Branković neverni
 „Izda rod svoj ko Juda Isusa
 „Kad Serviu osvoišhe Turci
 „Silnu Bosnu i Herezegovinu
 „Tad šhto Turska sablja neisieĉe,
 „I shto neĉe poznat Muhameda
 „Rasperšhtase po goram zelenim
 „Da uteĉe Barbarstvu nemilom
 „Czernu goru mnogi naseliše
 „Nezavisnost svoju saĉuvaše
 „A mnogisu Medje prebjegnuli
 „Pod kriocza Hristjanskje czara
 „A ostali u nevolji teškoj
 „Morašhese natrag povratiti
 „Da Robuju do današnjeg Dana
 „I do Wolje Boga velikoga
 „To bi sudba naroda serbskoga
 „Koi pati pet stotiu godina,
 „Toj' kashtiga Boga jedinoga
 „Za neslogu i nevjeru Bratsku,

„Al' je Tvoracz višni milostivan
 „Teĉe dati daĉe bolje biti,
 „Veĉse Serbska poĉinje Līvada
 „Zeleniti i ezveĉe nositi.
 „Bog na narod zaboravit neĉe,
 „Kom se Imenu poĉetak neznade,
 „Nit' ga koja Povjest(n)icza kaŹe,
 „Koi Hristov zakon ispovjeda
 „Od Poĉetka do današnjeg dana
 „Brez promjene u svojoj ĉzelosti
 „Drevni narod, naistarie hristjanstv.
 „Poznai daklen drago moje Pleme
 „Od kakvesi ti gorieze listak,
 „A sadĉuti liepo pokazati
 „Shta sam ěuo od našhie stari(h)
 „I šhto znadem i šhtosam skupio
 „Da predadem vama i Potomstvu
 „Odkudasu naši pra-pra oczi
 „Izselili i kadsu selili
 „Dokse naizad nisu naselili
 „U Peĉane u ravnoi Kerbavi

љено — казивао би за њега Буде — пак би ми ваздан пјевао српске јуначке пјесме и приповиједао приповијетке“.*) — Тако му је старац Јован још за рана дјетињства напојио срце народним духом. И ти први утисци из млађаног доба дадоше правац Будину мишљењу и осјећању цијелога вијека. Српску писменицу отпочео је Буде да учи код своје бабе протинице Бањеглавке; али је ухватио слаб основ у читању и писању ћирилице, јер је морао чувати бабине ћурке. О томе свом првом школовању вели сам Буде у својим записцима**): *Godine 1798. otishao sam u školu serbsku k- Babi iliti sestri moga Djeda Jovana koi je živ bio i mene tamo vodio protinki Ružici Banjeglavskoj***)* и *Bunić i učio me po neshto Isak Banjeglav, a naivishe sam razio tuke (ћурке)*“. — Даље пише о свом школовању: „Године 1799. (1. нов. п. р.) дошао сам у њемачку школу у Подлапац. Отац је био у војсци у Талији, а матер моја мучно ме и тешко одправљаше. Да јој Бог плати на ономе свијету, јер на овоме свијету није плаћена доста за њено добро“. — Године 1801. прешао је у вишу војничку школу (*Oberschule*) у Госпићу, у којој је провео три године. Свршивши војничку школу мораде неколике године остати код куће да се посвети домаћем господарству. Истом године 1809. постао је фенрих. Као официру пружи му се прилика да дође у додир са страним просвијећеним свијетом и да прошири видокруг свога знања. — Велики успјеси западног свијета у свима огранцима културе побуђивали су у њему силни интерес за све што је корисно и напредно и нукали га на размишљање о развиту и напретку свога народа.

Понајвише знања стекао је, по властитом његовом признању, г. 1813. и 1814. у Магдебургу, кад се повра-

*) Неколико је тих пјесама и приповиједака Буде прибиљежио и оставио.

**.) Ти записци ђенерала Буде изићи ће у нашим *Старим српским записима у карл. владичанству*, у издању Срп. Краљ. Академије.

***.) *Кирило Бањеглав* (рођ. око 1720., парох бунићки од 13. јула 1745.) био је крбавски прото од 1. јан. 1778.—15. нов. 1788 (†). *Тодор Бањеглав* (рођ. око 1742., парох у Крбавици од 5. авг. 1768.) био је крбавски прото од 6. дец. 1788.—9. фебр. 1790 (†).

тио из Русије послѣ Наполеонова слома. „Ту сам — приповиједао би он — читао колико сам год имао времена, читао сам у постељи цијеле ноћи до зоре, сваке ноћи; нијесам се могао заситити, тако ми се омилила књига“. Најрадије је читао књиге моралне, филозофске и историске садржине.

Војну каријеру отпочео је Буда на ратном пољу још као 19-годишњи младић учествујући у свима важнијим окршајима за вријеме провале Француза у Лику (1809.) По освојењу Лике не хтједе пријећи Аустрији, већ остане под француском владавином која је оставила лијепу успомену код њега и код његових сународника.

Кад је године 1812. покренуо Наполеон силну војску од по милијона да завојује на Русију, нашао се и Буда у њезиним бојним редовима. Позната нам је судбина те војске, коју Руси намамише до Москве морећи је оскудицом и остављајући пустош свуда, куд је пролазила, и коју су најзад, запаливши Москву, догнали до катастрофе, која свој врхунац постиже у страшној погибији на рјечици Березини. Ту умало не плати главом и Буда.*)

Послије те погибије настале су ужасне сцене, које једва може перо описати: љута глад морила је бјегунце, који су као сјенке лутали по пустим пољанама Русије; људи и коњи падали су хрпимице укочени од студени, која се у то вријеме била попела до висине, какву давно није памтила Русија: а

*) Ево како нам приповиједа Буда један епизод, како се спасао од очигледне смрти приликом прелаза преко ријеке Березине:

„Ко је био већ на мосту, тај је могао лако одмицати, али онима натраг прогурати се до моста кроз ону свјетину, било је немогућно. Сваки је гледао само себе спасти. Ја сам се протискао до обале, обалом до моста. Загазим у воду, докле сам могао, попнем се на једну конску лешину, пружим руке горе не би ли се дохватио дасака, али рукама једва стижем до њих. Мостом пролазе на стотине људи. Зовем, да ми помогне успети се, али нико и не гледа. Једва једном иде сам један гренадир од старе гарде. Довикнем и њему. Он ми пружи руку и помогне ми успети се на мост. Тај човјек спасио ми је живот на оној студени. Никад га више нијесам видео... На десној обали Саксонци бијаху запалили једну кућу. Ту сам се и ја осушио и огријао“. —

У том рату попало је у Русији преко 900 Личана (мало не сви); међу тима пало је само од мекињарске кумпаније 212 људи.

што би пропустила глад и зима, таманила би дуга козачка копља*).

Све те ратне невоље преживио је Буда лично и касније оцртао у својим *записцима*.

Послије Наполеонове војне настао је за Буду мирнији живот и повољније прилике за његово родољубиво дјеловање. Већ као заповједник вребачке кумпаније (1824—1826) поправља и обнавља вребачку цркву. Као заповједник плашчанске кумпаније (1833—1839) обнавља Јакшићеву задужбину --- плашчанску катедралу.**)

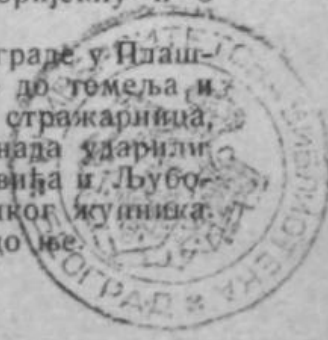
С истом вољом и љубави ради на друштвеном препороду у Госпићу, кад је био премјештен из Плашкога за заповједника кумпаније у Канижу крај Госпића. Ту је постигао понајбољи успјех у свом дјеловању, јер је богату потпору нашао у госпићким имућним Србима трговцима и осталим грађанима, које је предобио за своја родољубива предузећа. Осим тога затекао је код кумпанијске управе два ватрена Србина пјесника — Алексу Андрића из Баната и Николу Боројевића из Отошца у Лици — који су родољубивом пјесмом будили народни дух из дремежа и потицали на племенита дјела. У ред бољих Будиних сарадника спада и Кузман Тодоровић, који је стајао на челу личке регименте.

Чим је Буда дошао у Госпић, одлучи да учини крај јадном стању госпићке цркве. Одмах преузме на себе надзор над незнатним црквеним приходима

*) У бјегству им Козаци нигдје не дадоше мира. „Од Козака нигдје нисмо имали мира. Ако би ђекад уграбили што мяса, па сјели да сва-римо -- ето ти Козака! Проли чорбу, месо у торбу, па бјежи!“ — вели Буда.

**) Већ је г. 1834. била црква и звоник под новим кровом. Црква је била прекривена шиндром а звоник лимом. Такођер би позлаћена стара бакарна јабука и подигнут ново сковани позлаћени крст. — Тада се нашао и онај значајни Јакшићев *запис* о његовом поријеклу и о зидању цркве.

За вријеме Будина заповједништва многе су старе зграде у Плаш-ком порушене и нове подигнуте. Око 1836. срушена је до темеља и историјска плашчанска кула, која је некад била војна стражарница, с које су пазили војници да не би Турци откуда изненада ударили. Касније је то била резиденција старих епископа (Љубојевића и Љубо-тине), кад би долазили у Плашки; а најзад стан католичког жупника. Заједно с кулом порушена је и црквица, што је стајала до ње.

и поче се домишљати, како би цркву прекрио, оправио и изнутра моловао. Из црквене касе није се могао покрити трошак, јер се у њој г. 1841. једва нашло 170 фор. Но енергичног официра не смете та неприлика. Једнога дана рећи ће поменутом Андрићу: „Сједи ти Андрићу, па напиши молбеницу од стране православне општине, па ће Ђенерал-Команда дозволити купљење прихода у опсегу карловачког ђенералата“. — Андрић напише молбу, подпишу је црквени татори (госпићки трговци Гавро Милеуснић и Никола Ристовић), а канишка кумпанија подупре молбу својски и препоручи вишој власти. Обрстар Тодоровић учини то исто са своје стране. Али све то остаде без успјеха, јер молби није више било ни трага...

Кад не преоста ништа друго, Буде се изложи опасности па год. 1842. обрати се на своју руку на све пријатеље и познанике официре прогласом*) у коме их моли да се у својим кумпанијама потруде прикупити 20—30 фор. „Него пријатељу драги — вели у томе прогласу — потруди се 20 до 30 фор. у кумпанији скупити, ма од они људи, који се зову родољупци, као што би требало, да сви то име носимо, али је то жалибог определијељено насљедујућим стољетијама“. (II.)

Одзив је био са свију страна добар. У самом Госпићу прикупи од активних и умировљених официра и трговаца 250 фор., а у натури доби такођер нешто жита и кукуруза. При томе је све прилагаче надмашио својим прилогом госпићки трговац католик Тоне Прпић, који је дао 50 фор., а осим тога је увијек давао цркви предујмове, како се види из црквених рачуна тадањих. — Но најтеже је било Буди и грађанима, кад морадоше, да накнаде трошак, продати кућу и кућиште и једно јутро земље, које им је био поклонио сењски трговац Јово Милеуснић.

*) Такви прогласи без одобрења војне власти кажњавали су се у војној крајини тамницом.

Оправка цркве и сликање икона отпоче г. 1843.*) и доврши се 1844. И тако је давнашња замисао Будина била остварена.

Кад је спољни украс цркве био готов, одлучи се Буда са својим друговима на нову идеју — да уведе хармонично пјеније у цркви. Из Карловца набави партитуре, руску композицију у 4 гласа, и састави пјевачко друштво из младих кадета**).

Вијест о оснивању тога друштва донијеле су и тадање пештанске „Сербске Народне Новине“ у бр. 97. за г. 1844. У њима каже дописник из Госпића:

„Овде се одъ Кадета Србскій сл. Личке Регименте, све по изборъ детића и господичића, основала *Сербска вокална капелла*, која ће странно-умилнимъ пѣніемъ при святой литургији овдашњѣ цркве храма св. Георгія славу Божию возвеличавати, и срдца србска у восторгу светомъ на небо подизати. Постапакъ свой има ова капелла живомъ настојанију нашегъ Г. Мајора отъ Будисавлѣвића, благо рода свога силно любећегъ и подранјуюћегъ Србина, благодарити, кои е и ланьскомъ молованю наше цркве, и толикимъ и тако тежкимъ иждивеніјамъ (т. ј. потпорама) одъ стране благочестиви већомъ частію сиромашны христіяна Србскій, иницијателный и снажный вехикель (покретач) быо.

Наставленіе ће безплатежно дати нашъ достойный regimentскій Капелмайсторъ Штайнманъ, за саму чисту любовь спроћу браће свое Србске, самъ будући Чехъ, Славенска дична вѣтва (огранак).“

Чланови друштва учили су пјеније свако вече у једној соби мајорског стана од нов. 1844. до Ускрса

*) Те је године Буда постао мајор и преселио се из Каниже у Госпић.

**) Ево имена тих појаца:

1. глас пјевао је управ. лајтнант *Симо Крњић* и „Мали“ *Нико Ножинић* († као кадет).

2. глас пјевао је кадет *Јово Калинић* († као умиров. капетан у Госпићу) и практикант код управе *Марко Бадовинац*.

3. глас пјевао је кадет *Александар (Леко) Будисављевић* († као умир. пуковник у Осијеку) и фелѣбаба *Јосо Тесла* († као умир. мајор у Митровици).

4. глас пјевао је кадет *Мане Милеускић* (погинуо као обрлајт. 1859. код Солферино) и кадет *Јово Лемајић*, син капетана Гаје.

1845.*) Но друштво се није могло одржати, јер су кадети већ слиједеће године били поразмјештени по разним компанијама, а и Буду је те године (1845) задесио породични удар, јер му је умрла жена Филипина.

Више војне власти гледале су сумњивим оком на такав рад нижих официра. Денунцијанти и клеветници оцрњивали би сваког подузетнијег и родољубивијег официра. Прилике тадање огледају се јасно у ријечима протопопа Илије Милојевића управљеним 8. марта г. 1839. на владикау Ев. Јовановића: „Имају отајни денунцијанти — вели протопоп — који би сваког нашег вјероисповједанија штабс официра очернили, ако би се и најменше ташчио нашој цркви помошчи.“**)

Све то није сметало родољубивог Буду, да ради на општем народном добру.

У знак поштовања и захвалности за његово ревно и родољубиво настојање изабере га г. 1842. личка регимента за свог посланика на Српски Сабор у Карловцима, у коме је Рајачић изабран за митрополита. Иста регимента изабрала га је за свога посланика и г. 1848., али на путу у Карловце стиже му наредба, да мора стати на чело авангарде у Јелачићевој војсци. Исте године, кад се у јавности покренуло питање о кандидатима за српског војводу, београдске *Србске Новине* предлагале су и Буду за војводу, указујући на његове врлине и ватрену љубав према Српству.

Године 1846. именован је за првога мајора и послан за заповједника Кордуна у Добросело. Но још исте године под јесен врати се у Госпић у части потпуковника.

Бурна година 1848. изазва на ратне пољане и Буду са четири сина официра. У тој војни издржао је с младићком енергијом све ратне тешкоће и напоре стојећи на челу авангарде и заклањајући својим

*) Први пут су појали 27. (5.) априла 1845.

**) Епарх. Арх. у Плашком бр. 180/113 ex 1839.

грудима Јелачићеву војску на најопаснијим позицијама. Буде је стајао још из доба свога службовања у огулинској регименти у најинтимнијим пријатељским везама са својим кумом баном Јелачићем, који га је и поставио на чело авангарде познавајући његову способност и крајњу одважност.

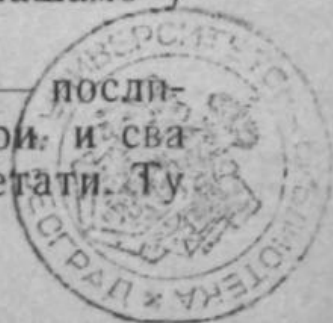
Године 1850. би Буде именован за ђенерал-мајора и премјештен у Панчево, гдје је стекао неограничену љубав и поштовање код тамошњих Срба, али уједно и неповјерење код царскога двора. — Послије буне настала је наиме крута реакција, која је лишила народе свију стечених слобода и привилегија. Притисак реакције најтеже су осјетили Срби, који су били награђени губитком повластица и политичких слобода као и остали народи, премда су нечувене жртве принијели у крви и у новцу за одбрану престола.

Срби у Хрватској као и Срби у Бачкој и Банату почеше се од државних власти прогонити и као опасан елеменат по државу сумњичити ради „велеиздаје“. Темишвар и Панчево били су у то вријеме средишта денунцијација и клевета на Србе, који су даномице код двора оптуживани, да конспиришу против јединства монархије.

Највиши војни кругови тражили су од ђенерала Буде, да их извјештава о завјерама и конспирацијама, које Срби међусобно снују. Али унук „паметара“ Јована не само да их није извјештавао о тобожњим завјерама, већ се осјетио дубоко повријеђеним у своме националном поносу, кад су тражили од њега, да се клеветама баца на свој род, који је потоке крви пролио за царски престо. — То га је најзад нагнало да је отишао у пензију.

Прилике у каквим се налазио ђенерал Буде у то вријеме, оцртане су понајбоље у једној биљешци његова сина Александра (Леке), коју изнашамо у цјелини ради њезиног значајног садржаја:

„Чим је 1849. — вели пуковник Леко — последиједња пушка пукла, сви Нијемци и Мађари и сва господа Несрби почели су Србе тајно клеветати. Ту

се увијек дописивало о некаквијем завјерама и предстојећим побунама, о којима нико живи није ништа знао.“

„Заиста онај комесар (заборавио сам му име) и онај бригаде ађутант били су најревније оруђе за оне одозго, којима је то ишло у рачун.“

„Ја сам познавао једног издајцу Србина у Земуну, који је од *шпионаже* живио, цивилиста. Тај је сваке недјеље прелазио у Београд, тамо у конзулату ковао лажи о завјерама, које се тобоже снују у споразуму са Србијанцима, а то све је посље бригада јављала у Темишвар и ту је предшасник мога оца Генерал К*) себи ружно име код Срба стекао“.

„Отац је заиста био именовао мене за бригаде ађутанта, а то они од озгор одма покварише“.

„Једва је старац издржао на том опасном мјесту годину и по дана, борећи се непрестано са онима горе: *што им не јавља ништа о завјерама и бог те пита каквим конспирацијама које се снују међу Србима*“.**)

„Рече ми једном: „Идем у пензију, не могу више трпџи ова безаконија. Гоне ме да лажем, а ја не могу да лажем ни да опадам мој народ, кад није истина све оно што хоће, да им јављам. Нећу под моју старост да каљам моје поштено име и душу.“***)

Тако су се онда правиле и наручивале завјере и мутили политички одношаји монархије према Србима.

Огорченост старога ђенерала опажа се и из ријечи у писму управљеном 3. марта 1852. на сина Леку из Панчева: „Што се мене тиче, здрав сам, али незадовољан, јер се у сплетке не разумијем — и с тога сам предао молбу за умировљење. У својој старости не би рад да видим понижен мој добри глас и име“.

И доиста те године на своју властиту молбу би пензионисан.

Послије умировљења отишао је у Госпић, да тамо проведе последње дане свога живота и да ожи-

*) Кромберг.

**) Курзив његов.

***) Курзив наш.

вотвори давнашњу своју замисао — оснивање српске школе у Госпићу.

Буде је, кад је још као млад крајишки официр дошао у додир са страним просвјећеним свијетом, опазио, да се само правом народном просвјетом може прокрчити пут напретку и културном развиту једног народа. Осјетио је, да народ без просвјете и науке међу другим народима „као сув пањ у гори стоји, да докле зелена дрвљад расту и развијају се, суви пањ међутим труне, докле га и нестане“. Далеко заостали иза осталих околних народа српски народ у личној крајини лебдио му је увијек пред очима и давао повода да често размишља о његовој судбини и бољој будућности. Његов природни посматралачки дар, уски додир с народом те пријемчивост за све, што је племенито и добро, омогућивали су му да лако осјети народне недостатке и брзо дође до јасних погледа на просвјетне потребе и преображај свога народа.

Сравњујући прошлост са садашњошћу уочио је, да је велика невоља по српски народ, што су потрпане нити његова правилног историјског развитака. По његовом мишљењу, као што је требало пустити да се саме по себи без страног утицаја развијају све патриархалне установе и обичаји, што их је народ пренио из своје старе домовине — исто је тако требало подизати и његовати просвјетне установе, које одговарају народном духу и његовим тежњама.

Међутим запуштањем српских а подупирањем њемачких школа ишло се за тим, да се из млађих генерација потисне српски дух и да се одгоје само добри војници. И заиста сврха је била постигнута. У школама су били одгајани добри војници, али слаби пољодјелци и грађани. Слабу корист од њемачких школа за српски народ у крајини опазио је и Буде, кад вели: „Њемачке школе бијаху потребне само за војнички сталеж, а за тежака баш од никакве користи, пошто се писмена младеж одавала само војној служби, а не раду на економском усавршавању“. — Тако он каже у свом: *„Покушају како би се у личком регенту завеле времену одговарајуће корисне народне*

школе“, који је саставио негдје 40-тих година размишљајући о преображају народних школа.

Као бригадир у Панчеву упознао је Буде суштину српске школе и њену организацију. И за то вријеме његова боравка међу банатским Србима роди се у њему тврда мисао, која га је пратила све до пошљедњег часа живота — да у својој домовини засади сличну културну биљку, за којом је већ одавна чезнула Лика. Српска школа у Лици угинула је почетком другог деценија смрћу протопопа Јована Милојевића. Сви покушаји да се обнови разбијали су се о низ унутарњих и спољашњих препрека. Питање о њезиној обнови потицали су непрестано поједини народни представници, међу које у првome реду спада протопоп Илија Милојевић, унук протопопа Јована и некадањи учитељ српске школе у личком протопопијату. Године 1837. (12. новем.) предлаже протопоп Илија владици Евгенију Јовановићу, да се подигне у свакој регименти „при Штопскомъ мѣстѣ по една Сербска Нормална Школа“. Године 1839 (1. марта) тражи да се код госпићке цркве намјести искусан и способан свештеник, који би „и Сербскѣю Школѣ — за свой прибитокъ и славѣ, а за кліра падшагѣ ѡживленіе — при себѣ држати могао“.*) Ту мисао подгријава поново слиједеће године у молби, коју је у име личког протопопијата поднио владици Евгенију. Приказујући тужно стање српске просвјете у Лици јада се владици: „Сербске Школе нигди никакове нема с овій край... 28 лѣтѣ“ (т. ј. од смрти протопопа Јована) — а најзад вели: „водрѣженіе сербскагѣ училища у овомѣ нещастномѣ углу естѣ найнѣждніе нѣ и найтрѣдніе средство“.**)) Покрај свију родољубивих покушаја мисао о основању српске школе остала је неостварена. Послије 40 година ускршава Ђенерал Буде ту мисао о обнови српске школе у Лици.

Да му је оснивање српске школе био главни циљ, који га је новукао у Лику, видимо из његова

*) Епарх. Архив у Плашком бр. 180/113 ex 1839.

**) Ibidem бр. 111/32 ex 1840.

писма управљеног окружним протама и свештенству, у ком вели : „Школа ! то је циљ мој и узрок који ме је у Лику довео“. — Ту је своју накану уз пут саопштио и патријарху Рајачићу, који му је обећао материјалну и моралну потпору.*)

Чим је стигао у Госпић, стави се у додир с угледнијим људима, да их освоји за своју идеју, и састави нацрт о будућој српској школи под насловом : „Предлог у погледи едне србске школе у Госпићу за Личкиј и Оточкиј Региментъ и ближню Околину“ ставивши тој просвјетној установи за сврху, да спрема за цркве појце, да „с полезниемъ наукама просвѣштава и къ свѣсти приводи народъ, да зна цѣнити оно све што е народно и што корача до чести, среће и напредка обштегъ“, и најзад да спрема младиће, који се желе свештеничком чину посветити. (XXVIII.).

Тешке су биле политичке прилике, под којима је Ђенерал Буде наумио да оствари своју родољубиву накану. Аустрија је још увијек стајала под утиском крвавих устанака па ју је свака новина било на политичком било на културном пољу плашила. И премда су шта више и босанским Србима под турском владавином послје париског конгреса биле дозвољене српске школе, у Аустрији нису биле трпљене.

Међутим поред свију сметња Буде се није дао заплашити, већ је с војничком енергијом ишао за постигнућем свога циља.

Кад је саставио — како рекосмо — предлог или основу о српској школи, предао га је свештенству (у сва три протопопијата) на размишљање и проучавање. А да му дадне још јачега полета за ту родољубиву идеју, бодрио га је непрестано окружним писмима или боље рећи посланицама. Тако им у једној посланици вели : „U ovim predjeli siromašnog naroda serbskog, ni Prosveta niti Razum niti iskustvo nas još opomenuti kadri nису da Puška i sablja nису kadri usrećiti Narod, neg da je duševno izobraženje моћ

*) Шта више патријарх му је обећао, да ће по архидијецези расписати циркуларом свештенству ради прикупљања прилога за ту школу.

она, која i najvišu sirotinju u polezno i dobro stanje privesti more. Jer gde nema izobražena Duha, tu neima nikakva ponjatia, a gdi toga nema, tu nitje dobre volje niti revnosti, i doista ni u kome Predjelu našega carstva nije toga više primjetiti, nego u ovom ovde siromašnom Narodu Serbskom“ (XXIX.)

Те родољубиве побуде и тежње довеле су Буду у блиске пријатељске везе с архимандритом Каћанским тадашњим администратором карловачког владичанства. Каћански је одушевљено поздравио ђенералове племените намјере, и позвао подручно свештенство из личког, крбавског и кореничког протопопијата, да га подупре у његовом предузећу. Но уза све препоруке Каћанског Будине узвишене мисли не нађоше истинског одјека у редовима свештенства, јер их омете завист протâ и нехајност већег дијела реченог свештенства. Било их је, додуше, који су — како ћемо видјети из преписке — на око давали изражаја своме одушевљењу, али потајнице сасвим противно радили.

Од свештеника искрено се заузео једини смиљански парох Милутин Тесла, а од прота крбавски протопоп Дамјан Чучковић, што признаје и сам Каћански, кад у писму од 16./28. јуна 1856. вели ђенералу: „Ја сам напред знао, с кое ће Вас стране сунце огрејати... Ја сам већ напред знао да ће код Чучковића добро бити, и код нѣга ние само онђе испало за руком, гдѣ ние ревностна Свештеника“ (XXIV.)

Кад је ђенерал увидио, да би недостатак школске зграде могао бити узроком слабога мара за нову просвјетну установу, преже свом снагом и за двије године подиже помоћу добровољних прилога парохијални дом у Госпићу, и у њему одреди двије собе за српску школу.

Чим је подигао зграду, обрати се поново окружним писмом на свештенство а Каћанском поднесе нови план и замоли га, да он преузме на себе иницијативу за подизање школе, јер је опазио још код првог плана, да њему подмећу лоше тенденције неки људи „живући само за себичност“. Но и тај

пут оста ствар без успјеха. У том га је и смрт за-
текла и прекинула све његове племените жеље...

Ђенерал је умро, али његова мисао није ње-
говом смрћу била покопана, јер се послије два деце-
нија нађоше два родољубива Србина, госпићка гра-
ђанина, Исак Медаковић и Исак Вујиновић, који
лијеп дио свога имања завјешташе на оснивање српске
школе у Госпићу.

Будин помоћник и сарадник био је поп Милутин
Тесла, свештеник ријетке спреме и националног осје-
ћања, кога је Буде увијек с поносом свуда истицао
и хвалио.*)

Писма ђенералова писана су латиницом, а само
једно писмо управљено на владикау Евгенија Јовано-
вића писано је ћирилицом. Узрок је томе лако по-
годити кад знамо, у каквим се приликама налазила
српска писменост у војној крајини.

Тешко је то осјећао Буде, што се није могао
српском писменицом дописивати са српским црквеним
поглавицама, с којима је стајао у уском пријатељству.
Тако се 3. маја 1854. извињује владици Евгенију
Јовановићу: „Naiprvo oprostite da vam sa Latinskim
Pismeni pišem, jerse neuzdam sa serbski nu kraj izaći,
a radbi u maternom jeziku govoriti.“ (VII.) — Исто тако
извињује се и архимандриту Каћанском у писму од

*) У 63. броју „Србобрана“ од 1894. године побудио је неко сумњу
у истинитост Будиних саставака додавши, да би им могао бити автор
Милутин Тесла. Ту вели непознати писац: „Ту је и наставни план у
чисто православном и српском духу, па за то тврдо (!) вјерујем, да је
тај план о тој школи и замислио и написао млад, одушевљен и инте-
лигентан свештеник Милутин Тесла, а под фирмом свога рођака по
женидби, блажене успомене родољубивог ђенерала Буде Будисавље-
вића.“ Но морам најодлучније да одбијем од Будина имена ту лако-
мислену сумњу коју и Теслина писма обарају. Буде је тешко писао ћи-
рилицом, па је стога састављао концепте латиницом, који су сви до
данас очувани код г. проф. Милана Будисављевића. Како је требало
пред свештенство изићи с ћирилицом, то је поп Милутин на Будину
молбу његов Предлог о оснивању српске школе пренио у ћирилицу и
поправио некоје стилистичке погрешке. Исто тако Тесла је тај Пред-
лог пренео на њемачки и преписао, јер га је требало приложити уз
молбу на вишу војну власт, а у првом реду на ђенерала Урбана. Ето
тима се објашњава зашто је Милутинов рукопис у Предлогу разасланом
протама и свештенству. У Концепту је Предлог како рекох писан ла-
тиницом, руком Будином, а оригинал, који се налази у Епарх. Архиви
у Плашком писан је ћирилицом, руком Теслином.

5. марта 1856. : „Prvo i prvo neg počnem dalje govoriti, molim da mi oprostite štovam s-latinskim Pismeni pisati moram, i to iz jedinog uzroka, jer naški niesam u mladosti naučio, a sad mučno već ide, van akoćuvas mučiti dok me razumiete.“ (XIX.)

Ђенералов помен међу Србима најљепше је оцртан у ријечима архимандрита Каћанског : „Vas narod ovde vrlo lepo spominje i mislim štoje spomen vladike Jakšića medju Episkopima to će biti vaš medju ov-dješnjim Komandantima“. Тај лијепи помен о ђенералу Буди очувао се и послвије његове смрти. Ђенерал је умро г. 1862. у Госпићу, гдје је и сахрањен.

*

Остављајући за каснија времена детаљнију обраду ђенералове монографије, за сада сам изнио само у кратким цртама живот и рад тог „зрцала правде и поштења“ и ријетког поборника своје вјере и народности за разумијевање слиједеће преписке, коју је водио са прквеним поглавицама карловачког владичанства и другим угледним личностима.

Писма писана бану Јелачићу, која се налазе у архиви Југословенске Академије, нијесам могао употребити, јер су Академији предана под погодбом да се не смију публиковати за живота данашњег владоца аустро-угарске монархије. Исто тако нијесам могао употребити писма Јелачићева ађутанта Васе Заставниковића писана ђенералу Буди, у коме је потанко оцртана позната афера Људевита Гаја с кнезом Милошем.

Код писама, која се налазе у Епарх. Архиву у Плашком, означио сам извор, док сам писма, која се налазе код г. проф. Будисављевића, оставио без ознаке. Код г. Будисављевића има још око 30 писама, која је ђенерал писао својим синовима и кћери Ани, али сам од тих писама могао употребити само шест, јер су сва остала посвећена унутрашњим фамилијарним приликама.

У додатку су приложена неколика писма ђенералова сина пуковника Александра (Леке).

~~~~~

I.

Будисављевић — Мушицки.

Владина Лукијан Мушицки — Будисављевићу 3. феб. 1834.

An den Herrn v. Budisavljevich, Hauptmann zu Plashky
[Karlstadt] am 3-ten Febr. 1834.

Wohlgeborner Herr Hauptmann!

Ihr biederer Charakter, von dem ich viel Rühmliches gehört habe, Ihre treue und gewissenhafte Anhänglichkeit an Ihre urväterliche Religion, von welchen ersteren ich durch Ihre eifrige Sorge um die Beförderung der letzteren in der Plashkaner Gemeinde überzeugt bin, flößen mir die Freyheit ein mit Ihnen frey und vertraulich zu sprechen. Erst nach der auf den allerhöchsten Befehl S^{er} Majestät des Kaisers unter dem Praesidio des Herrn Hofrattes von Pidoll am 1. Sept. 1830. zu Agram unter anderm über die Mittel, wie die in Gränz-Kroatien gesunkene Moralität und Religiosität emporgehoben werden könnte, gehaltenen Hofkommission hat man hier Landes die Errichtung der National-Schulen in der Muttersprache des Volkes ernstlich zu betreiben angefangen. Was meine Diöces(e) und das Volk unserer orientalischen Kirche anbelangt, konnte in Hinsicht dieser neuzuerrichtenden National-Schulen der glücklichste Anfang im 2-ten Banal-Regiment gemacht werden, in dem da der gewesene Obrist Sivkovich, unser Kirchengenosse, das Ruder des Regiments-Commando hielt, und der zufällig glückliche Umstand vorhanden war, dass ihm 17. Kleriker, die eben ihre theologische Studien absolvirt hatten, zu Lehrern der Ele-

*

mentarschulen schicken konnte. Unser Katechismus und Bukwar sind in denselben als erste Schulbücher aufgenommen worden. Auf diese Art machte man den ersten Anfang auch im Szluiner Regiment. Nicht mit gleichem Glück geschah es in den übrigen Regimentern. Aber die Hemmungen, die Hindernisse, die im Oguliner Regimente der allgemeinmüthigen Sache, dem wohlthätigsten und göttlichen Zwecke, die moralischen und religiösen Gesinnungen auf die beste, leichteste und zweckmässigste Art in die zarten Gemüther der Kinder einzuprägen, übertreffen alle Maass.

Das Regiment erlaubt sich gewaltige Eingriffe in das natürliche und kirchliche Recht der Gemeinde, in die gesetzlich sanktionirte Freyheit der Ausübung unserer Religion. Mag es auch Thatsache seyn, dass die Feinde unserer Kirche Befugniss zu solchen Hemmungen, Hindernissen und Beeinträchtigungen der Gemeinden und somit der orientalischen Kirche von den höheren Behörden mittelst falscher Einflüsterungen, Eingebungen und proselytischen Rathschläge erwirkt haben, so darf doch immer der gesunde Verstand der Gemeinden die Freyheit haben und dieselbe nie aufgeben, ihre Rechte zu reclamiren zu der allerhöchst sanktionirten Freyheit der Religionsausübung als zu dem Zwecke die geeignetsten Mittel zu fordern. Diese sind, dass sie ja nicht gewaltthätig von ihrer Kirche getrennt werden dürfen, was es in der That wäre, wenn ihre Schul-Kinder in ihrer eigenen Kirche dadurch sich selbst fremd bleiben müssten, dass sie zum Verstehen des Gottesdienstes, zum Lesen der apostolischen Episteln nach dem allgemeinen Gebrauch der orientalischen Kirche, zum Unterrichte des gottesdienstlichen Gesanges, ja nicht einmahl zum Lesen des ersten und Hauptstudiums der Schule, des Katechismus dieser Kirche, mittelst des dazu unentbehrlichen Schlüssels des ABC-Buches oder Bukwar, durch ihre Lehrer angeführt werden. Das löbl. Oguliner Regiment legt bey seinem gesetzwidrigen Verfahren, dass es in Allgemeinen in seinem Bezirke das Lesen mit slawischen Buchstaben in den Elementarschulen der orientalischen Gemeinden nicht nur auf alle mögliche

Art hemmt, hindert, und sohin indirekt verbietet, auch dadurch den bösen Willen gegen die orientalische Kirche, dass es in Plashky, dem Cathedral Orte der orientalischen Diöces(e), in der grössten Gemeinde derselben, nicht nur zur Kränkung der Gemeinde, der Lokal-Geistlichkeit des Diöcesan Bischofs und des Konsistoriums, sondern gleichsam zum Hohn der ganzen Kirche, nach Ausstossung der aus der Mitte der Glaubensgenossen gewesenen Schullehrers einen katholischen Mann an dessen Stelle eingesetzt hat. Ich mit dem Consistorio behalten uns das Recht vor gegen dieses gesetzwidrige Verfahren des Regiments im gehörigen Wege zu protestiren, erachte es aber für unentbehrlich, dass die Gemeinde selbst so lange frey und unaufhaltsam, bey aller etwaigen Weigerung des Regiments, ihr Recht verfolge, bis sie den katholischen Mann aus der Schule entfernen. Zu diesem Ende finde ich für nothwendig, damit weder sie, Herr Hauptmann, noch der Erzpriester etwas mehr für die Gemeinde an das Regiment hinsichtlich dieses Gegenstandes schreiben, sondern Sie beyde mit vereinten Kräften, theils unmittelbar durch verlässliche Pfarrlinge dieser Gemeinde, dieselbe, eigentlich die gescheidesten und die besten aus derselben, über ihre Rechte und Kirchenfreyheit belehren, sie aufmuntern und auffordern dass sie selbst in ihrer Landessprache verfasste Bittschriften mittelst der Compagnie an das Regiment senden, den etwaigen widrigen Bescheid dem Consistorio mittheilen, von dem sie neue Gründe zur abermahligen Bittschrift erhalten werden. Die Pfarrlinge werden ihren ernsthaften Willen zu Behauptung ihres unantastbaren Rechtes in Hinsicht des besprochenen Gegenstandes dem löbl. Regimente zeugen, wenn sie, und namentlich alle Väter der Elementarschüler ohne Verzug die zwey unentbehrlichen Schulbücher Bukwar und Katechismus, die bey dem Erzpriester Bunchich zu haben sind, einkaufen und auf dieselbe sich mit dem Zusatze berufen, dass diese zwey Bücher und die Kunde des slawischen Lesens von Seite des Lehrers die einzigen Bedingungen sind, durch welche die anhoffenden Fortschritte der Schulkinder vermittelt werden.

Zu dieser Absicht schicke ich die beyliegenden Verzeichnisse. Ungemein würde es mich freyen, wenn ich bald hören und mich überzeugen könnte, dass alle Eltern die nöthigen Bücher für ihre Kinder eingekauft haben.

[Концепт у Епарх. Архиву у Плашком].

II.

Будисављевић — пријатељима официрима.

Будисављевић својим пријатељима официрима у личној реги-
менти г. 1842.

Dragi Priatelju!

U ime svake moći i snage lisheni crkve Gospićke, oslanjajući se na poštovanje i pouzdanje na rodu i zakonu blagonaklonu braću, molim i vapijem najglasom sirotinje za opštu korist, slavu i čest — po mogućstvu mali darak ovom hramu na oltar milostinje priložite.

Po mojoj mogućnosti staraosam se kroz tri godine shto sam ovde doshao,*) da ne propadne manko ono, shtose kroz dar svetačini na tasu prinese, i tiem načinom doshlo se do te moći, da ćemo ove godine crkvu novo prekriti i morda shto još ostane za druge potreboće. Ali sad je prispio maler Petrović ovde, i kadbi svoj posao u Počiteljskoj crkvi obavio, onda bi odma ovde počeo. Ma kako da počnemo, kad nemamo čime? Nego priatelju dragi, potrudise 20 do 30 for. u kumpanii skupiti, ma od oni ljudi, koise zovu rodoljubci, kao shtobi trebalo, da svi to ime nosimo, ali je to žalibog opredieljeno nasliedujućim stoljetima. Akobi ovu doista malu sumu od sve strane do ultimo Oktobera dobio, ondabise mogli stalno pouzdati, dabi ovaj Boži i nash občinski hram na udovoljstvo sve iskreno misleći(h) vjeroizpovjednika i rodoljubaca ukrasili.

Nedvoeći nimalo u Tvoe trudoljubie

ostaem Tvoj

Bude.

*) т. ј. од г. 1839—1842.

III.

Будисављевић — Шупљикац.

Стеван Шупљикац,*) потоњи српски војвода — Будисављевићу
18. јуна 1843. (честита унапређење за мајора).

Mein lieber Bude!

Mit einem herzlichen Vermögen und wahrer brüderlichen Theilnahme ergreife ich den Feder, um zu deiner wohlverdienten Beförderung Glück zu wünschen; es wird schwerlich ein Camerad, dem du bekannt bist, nicht so wie ich sagen, „das hast du schon lange verdient“. Deine langen redlichen Dienste, dein biederer Caracteur verdiente schon lange eine solche Anerkennung. Gott erhalte dich jetzt nur lange gesund und wohlbehalten, zum Wohle deiner Familie sowohl, als zum Besten unseres allerhöchsten Dienstes. Ich gratulire meinen lieben theuern Bruder Kuzman und Dane, dass Sie dich an ihrer Seite haben.

Ich hoffe du wirst nach Agram gehen, und dich denen Grossen vorzustellen; bei dieser Gelegenheit, wirst du mir wohl die Freude machen, und mich hier besuchen, damit ich dich neu sehen kann. Das ganze Oguliner Corps nimmt Antheil an deiner Beförderung.

Major Schoenhal gehet in die Pension, ich hoffe dadurch einen Platz für unsern Waszo**) zu erhalten.

Grüsse mir meine und deine, lieben theueren Freunde, Kuzman und Dane, sage Ihnen dass mein Gemüth erfreuet ist, wenn ich an Sie denke.

Grüsse mir auch deine liebe Familie. Vergesse nicht auf mich, und seye versichert von der Aufrichtigkeit

Deines dich stets liebendes

Freundes Suplikacz.

Ogulin d. 18. Juny 1843.

Major Gerlich lässt dich grüssen.

На полеђини написао ђенерал Буде: Пр. 21. Јуни.

*) Шупљикац био тада обрстар огулинске регименте.

**) Заставниковић.

IV.

Будисављевић — Алипашић.

Муџо Алипашић Надија — Будисављевићу 1846.*)

Драги приатељу и комшиа дасими липо здраво и весело.

Какосмо ја и ти на нашем састанк на лисићак о мојој потриби диванили којамисе чини даје већ прикучила, и ти си ми био обећао даћеш то на даље јавити и упитати и тако даћеш и једно писмо од себе мо(л)бено**) везир послати, такоми још ништа од тебе неима и томие врело зачдо, такоте ја опет молим дами одма обзнаниш какоје та ствар стала да и ја знадем какоћсе владати

стим бџдими здраво и поздравими генс и свс фамилис

твој приател

Мџо Кадиа (Алипашић).

[Споља:]

книга на господина
обрешлајтмана Бџди-
сављевића

8/

прешно

Добросело.

V.

Будисављевић — Евгеније Јовановић.

Евгеније Јовановић — Будисављевићу 8. јуна 1843. (честита унапређење за мајора).

Высокородный Гдинъ Мајоръ,
почитаемый Пріятелю!

Долазимъ къ Вама за исказати мою радость в томъ, што се желаніе Ваше исполнило; Богъ да

*) Писмо је писано босанском кирилицом.

**) Ово је та сведоџба што је даде Буда за Алипашића везиру:

Daje kroz ovo Wrieme shtosam ja na Cordonu Mujo Alipashic Kadia u svakoi slogi samnom bio, i dae sve chinio shtose s ove strane od njega trazilo, i shtoe gol (rod) za mir i slogu na konshiluku moguće bilo, to mu ja svedochim, izvishe damie vishe puta rekao, dabi on rado za czara i Wezira deržao, ali da nemi od Kraichnika.

Васъ благослови своимъ небеснымъ благословомъ, и дарѣе, да доживите и видите свѣ дѣцѣ Вашѣ усрећенѣ. А шта дрѣго отацъ и може желити дѣцы своіой? Садъ ми ніе жао, што сте изъ Плашкога ѿишли. Я поздравлямъ и Господѣ Вашѣ съ Вама, и есамъ Вашѣ
У Плашкомъ 8. Јѣніа 1843.

искренній пріятель

Евгеній Јѡанновичъ

Еѣкпѣ.

Гдинѣ

Маіорѣ Личке Регіменте Бѣдисавѣ ѿ Бѣдисавлѣвичѣ.

На полеђини написао ѣенѣрал Бѣде : рг. 25. Јуні.

VI.

Будисавлѣвиѣ — Евгенију Јѡвановиѣу.

Честнѣиши и преос(в)ѣ(ш)тенѣиши Господине!

Вашеѣ Родолѣбіѣ овомѣ маломъ обществу предѣ петѣ година изволило подарити свѣштеника у овомѣ месту, коиѣ свомъ опредѣленію и духу времена сходанѣ био, и што е узрокъ завергао, да се у толико пламенѣ к вѣроисповѣданію ужегао, теѣ исто общество свою Церкву, кояѣ веѣе јако занемарѣна, Домѣ и Башту за свѣштеника прикупило, и у толикосѣ сада опоменуло,*) да ако Вашега милостивнога подпора уживати бѣде, не само на попримлѣномъ, хвале достоинѣмъ путу напредовати хоѣе, него и у околини и свѣще(н)ству ѣубавѣ и жарѣ вѣре и почетакѣ просвѣщеня побудити кадѣрѣ било.

Капеланѣ Обрадовиѣѣ, коисѣ сада наконѣ пѣте Годинѣ, полакѣ Вашегѣ обеђаня, свом напредку наѣа, оставити мора ово место, гѣе треба даѣ свѣщеникѣ толико изѣбраженѣ и ѣлагонаравѣнѣ, да море дѣиствовати за напредак ѣѣгова опредѣленіа, а и умѣти и каѣарѣ бити, преприѣчитѣ преуба зѣа и опака намѣреня, (манко она, кояѣ се съ правомъ више пута скѣрозѣ не слажу)**) — Ето дакле честнѣиши Госпо-

*) освѣстило.

**) Ове се рѣчи односе на непрѣстане сметѣе и прогонѣ виших ѣласти.

дине потребе, којој се само кодъ Вашегъ познатогъ Родолубия помоћъ наћи може; Зато приступамъ Васъ из дубљине сердца молити, данамъ опетъ изберете едногъ свѣщенника, кога обстоятелства овогъ мѣста изискую, или штоби јошъ цѣљи у будуће напредније било, да гледате, ако икакавъ путъ могућности знате, дабисе овде една Парохиа установити могла, крозъ коебисе утврдило и опредѣлило живлѣнѣ свѣщеннику, ерѣ оваково, као штое оваи крозъ ово петъ година спровео ест само у зраку здание, кое сваки часъ престати море и мора, а каква следства онда? — и башъ данасъ дошаомисе тужити кашталъ (црквењак) да није већ 5. мѣсеци добио плаће, а одкленъ дамусе даде, кад и свѣштенникъ од неке милостинѣ живи.

С друге стране пако, кадбисе парохиа овде установити могла, несамо дабисе свимъ реченимъ нуждами и грожняма препрѣчило, негобисе данас сутра могао и едан просвѣштени Прото (ма не оваки као штои садъ имамо) овде настанити, коиби имао снаге и волѣ доста, оно подупирати и унапредити, што народъ справомъ одъ нѣга за вѣру и изображение надатисе и тражити има.

Опростите давам ниесамъ перво послао приклопљено назадъ, — стварису готове, и ниесе више ништа бояти — и тосу Грознѣ оне биле, кое садъ за све горе речено, у име свега Общества намораваю просити

Вашегъ Преосвѣщенства

понижнѣишегъ

у Госпићу на (?)*)

Њ Бѣдисављевић

Мајора.

VII.

Будисављевић — Евг. Јовановићу 3. маја 1854.

Počitaemi gospodine i moi Priatelju!

Naipervo oprostitute davam sa Latinskim Pismeni pishem, jerse neuzdam sa serbski na kraj izaći, a radbi u maternom jeziku govoriti.

*) Како је Буда био као мајор у Госпићу од г. 1843—1845., то ово писмо мора падати у једну од тих година.

Wamae dobro poznato, dabi ja i dushom i serdczem želio obshte, a osobito narodno dobro pomagati, i jasam vama rekao i obećao daćuse truditi ovde šhto za czerkvu, popa i shkolu izdjeistvovati, koje niasad neodričem, prem dasu teške i mnoge prepone, i da vašhega podkrepljenja, kao i ostalie višhi Wlasti trebam. Jasam, ako i mučno, uredio te sad popo nigda manje od 17 f a višhe puta i višhe na mjesecz dobiva; zbog kuće i njegova Quartira mukae velika, jersu onu kuću, da rečem, ovi Božiaczi zapuštali, pak sad morase plaćati Quartierzins, a odaklen dase plati; ćiosam dase od sad iz czerkovne Casse plaća, ili daga pošljemo kući, pak etosmo opet kušhali nebili czar ili ko gol manko na Quartier šhto dao, jer ovai Staabsort nemože biti brez sveštjenika, kao štoćete viditi iz pisanja Regemenstkog, kojeje na vas upravljeno, i koje molim da dobro podkriepite i dalje odpravite. Widite kakose treba boriti za ono bez šhtose nemože Bogu, Czaru i Ljudma povoljnu biti. Ei slavati Bože. — Widite sve ove trude skoro da ovai Popo sa svojim nemarnim i nevaljalim Protom*) nezaslužue; ali ne biva zbog nji nego radi Naroda — dosad sam ga branio, a sad moram reći, dae Budala, jerje kao ono živinče, koje pod rashćem žir zoblje, a ne gleda odklenmu pada, i nemisli daga more i izgubiti, ali šhtoćemo oprostimu Bože, jer nezna kud ide. Daklen gospodine pomozite šhto morete, a Popa akoćete promjeniti, činimise da neće niko zaplakati, a jaću nastojati i od sada narodu pomoći, i u vashe Priateljstvo preporučiti

Washeg iskernjeg priatelja

Budisavljevicha.

Gospich dne 3. Maj(a) 1854.

[Ориг. у Епарх. Архиву у Плашком бр. 542 ех 1854.]

*) По страни стоји : Оклопджиа поп и Прото Трбоевић.

VIII.

Будисављевић — син Гено.

Будисављевић сину Гени 5. јуна 1848.

Geno zdravstvui!

Zashto ti meni već odavna nepishesh, to nie pravo. Mismo ovde zdravo, ali od onije dvaju iz Talie nigda nishta čuti; Bog zna jesuli živi, jer tamo neide naibolje, pa nek Novine divane shto oche. —

Jasam bio poshao u Sriem na Sabor, pak taise razvali, i na Putu me stiže Verordnunga da idem odma u Zagreb, i da zamnom konji idu, tamo kad dočo, ćiaume na Dravu na kordon macharski poslati, ali budući da stiže od Ministeriuma iz Beča Zapovied, da gradishki, Brodski, i Petervaradinski drugi Ba(tali)oni u Zagrebu ostanu, i da u Italiju neidu, tako odpustishe mene natrag, ali isto(m) shto kući dočo, eto opet Verordnunge, da idem do dalne Zapovjedi Regim(en)t Otočki primiti, jer novi Obrstl: van-der-Nil ide u Italiju za Corps adjutanta.

U doidući czertvertak ide 50 Seressana u 6 . . . . .
. . . . sa Ebenbergerom, 20 artilerista u Zagreb, i tako od svakog ovo 6. Regimenta. Mislim daćemo se počupati s- Magyari, udario je Ropacz u sve, a Smert prieti — Danasje Sabor u Zagrebu otvoren, a jučerje Ban instaliran, pozdravi Maxu, pisaćumu iz Otočca.

Tvoj otac

Bude.

Gospich 5. Juny 1848.

[Споља:]

An

den k. k. Herrn lieutenant

Ba(talli)on adjutanten

Ged: Budisavljevich

nach

Schibeniko.

IX.

Гено Будисављевић — оцу Буди.

Ljubljени moj oče!

— — — — —
 — — — — —
 Ovde je Strina u pasani Pondiljak Seku dovela i opetse u Csetwertak rano natrag vratila. Ona namje dosta što čega pripovidila, ali kadsam čuo glas što Sese-
 glia i Barison po Gospiću rade, ondabi sve Ličane pro-
 kleo, zato jer im počese Taliani u Gospiću zapovedati,
 i kao Gose po Lici krila svoja širiti. Ličani da Bog da
 ruke vam usanule, jer i tamo Talianom Povlasticu puštate.
 U Itali(i) vam Sinovi i Bratja vaša proti Talianom
 kerv preslavnu svoju prolievaju, a u Gospiću vam
 (Seseglia i Barison) Taliani banese. — — Dasam tamo
 živogami Boga čulobise. Otče po Bogu jeli itko u Liki
 još živ, alie sve pomerlo???

I ovde u Šibeniku oće Taliani opet Rodu da glas
 iznesu. Bilisuse dogovorili, kad nemogu obdan, obnoć,
 će*) god koga Militarca na uliczi naidu, ili ga iz Puške
 ubiti ili šašinski probosti. Kao štosu im i Pradjedi njihovi
 u Prirodi ostavili. Za ovo Nakanjenje bi Noć u oči
 Telove, i na Telovu odredjena, ali Sudbina i dobro
 proti tome postavljene Naredbe prekратиše sve njihove
 Namjere, i dosad se fala bogu zlo nikakwo još nedogodi.
 Ovde ima viši dio naroda štima**) vriednoga i dobroga,
 ali štoe korist, da nitko nie kadar zliem zapoviditi i da
 nie Militara, do sad bi već svašta bilo.

Isad se boim daće biti u ovim primorskim grado-
 viem i naizad nedužnog kervoprolitia, jerće zagriznuti
 kakav Gursus, pakje onda lako i iz male stwari veliko
 zlo zametnuti.

— — — — —
 — — — — —
 Ovdesmo čuli, daseje i Padua predala, ali štoe
 korist, kad onamo dalje Deržak — nevalja — —

*) гђе.

**) поштена гласа.

Novicza drugie neznam, nego molimvas, da vi ako shto znate, da nam obznanite; pozdravte sve poštene Priatelje i Domorodce, a jасam

Vaš pokorni sin

Šibenik na 23. Junia 1848.

Geno.

X.

Гено Будисављевић — оцу Буди.

Ljubjeni moj Roditelju!

Uzrok mog već toliko dugog mučanja, jest osim drugi, još ponajviše taj, dasamse uvijek boјao dokse Pošte sigurno ne ustabele, dami nebi Pismo propalo. Skerb i Strah poradi vas, od 8-bera počimši, pak dok nieste u Budim i u Peštu ushli, kogasam podnio, niesam vam moguć opisati. Jедини Razgovor moj u ovome Wremenu, bilae naša mala Sekicza,*) onamie često pisala i ja njoizi i takosmo jedno drugo tješili, i polak mogućnosti pomagali.

Da ovde u Dalmaciji zadovoljan biti nemogu, to samvam već mnogo puta pisao jer zame smertnieg udarca biti nemože, nego pomisao, da sam u ono doba, kadsu ostala Bratja za *Narod i Narodnost**)* kerv proljevala, ovde gnjusno vreme sprovodio ali valja dae i moja Sudbina hotila, dame suprot mojoj vojničkoј Prirodi od Žene nerazlucsi. Odkadsam Čoek počeo biti, neprestanome nekakov nepostižimi Slučai tera, — negdasam terpio dugu muku snesretnim Škrofeli, a sadami nefali ništa drugo, neg Preslicza i Pregača, jerse sramim smojom Bratjom danas sutra sastati, a i ono 19. Einschuba šhtosmo u ovom kratkom Wremenu u Rgmt dobili, pripomogloe, da više poštени Ljudi onamo, kamobi doći morali, dospeti niesu mogli. Toe daklen Znatak veliki, da naši starii, za ovaj Rgmt mnogo skerбе.

Izmed Capitana, kojesmo dobili, imaji koisu samnom zajedno služili, i za Godinu od Lieutnanta do Capitana brez svake Zasluге avancirali. Kakve osobite Zasluге

*) Ђенералова кћи Ана, коју су Секом звали.

**) Овде написао пуковник Леко: *Arme Verblendete!*

ima Capitan Murgić? i taj služi samnom od jednoga Dana. — Mi imamo Oberl-ta koi 20 i 30 Godina služe pak nemogu dase smesta pomaknu. Za ove nepravice prinuždenismo, svietlom Banu pritužitise.

Mala Seka pisalamie, dae i Dushan tamo kvami došao, a Mile niemi od toga ništa obznanio, a od Seke nigda nishta nečuem. Nekami daklen Mile piše i za ova dva Brata, shto od njih čuete?

U serbskiem Beogradskim Novina i u Napredku čitaosam, gde pišu, dabi izmed drugi Serba i vi za Woivodu dostoini bili, i mnogo vas fale.

U Božie Ruke —

Opomenite za Boga slavnoga Banu okolštinu, da već jednom prestanu Einschube davati u Rgmt, denn in Vertrauen, der Missmuth über allerhand Unfüge ist hier schon so hoch geshtiegen, dass mancher brave Off-r unliebsam das zu thun sich bemüssiget sieht, was ihm sonst nie eingefallen wäre.

Ovde drugog nova nemamo ništa, nego Taliani još uvijek u Serczu reže, no samo javno nesmiu.

— — — — —
— — — — —
Sad moj mili Roditelju neznamvam shto više pisati nego dasam fala Bogu zdrav i nakanio kroz jedan Mjesecz našu Sekiczu obići.

Pozdravite Milu, Geczu, i svu našu poštenu Bratju, a jasam do Smerti vaš pokorni sin

Geno.

Sebenico am 30. Jänner 1849.

[Споља:]

An

S-r Hochwolgeboren
des k. k. Herrn Oberstlieutenant Budislav
Budisavliević Comandanten des
Licsaner 3-ten GrenzBa-ons bei dem
in Ungarn operierenden 1-ten Armee Corps
über Wien
in Pesth.

XI.

Максим Будисављевић — брату Буди.

Moi ljubljени Bude zdrowstwui!

— — — — —
Daklen jachu pocheti od onoga dana od kakosam doscho u Šibenik. Joschter u Skradinu sreteme Oberlieut: Drenovac̃ ŷ schnim jedan Fortifications Rechnungs-führer imenom Aleksich iz Sriema rodjen, ŷ kazaschenam daje u Šibeniku buna ali da nije zla, dase tamo paschtimo, dame čeka jedna stafeta, ŷ tako otido josch onai dan to jest na 14-ti u Sibenik. Na po puta srete nas Lieut: Mosig od Geni Corps na konju, ŷ iskaza radost, swerhu naschega doschastja tamo. U Sibenik je billa wech doschla 7-ma Drenovcheva Compagnia ŷ naidjo tu josch jednu Compagniu od Prinz Leopold od Sicilie Regementa; liepi Ljudi ŷ wriedna ŷ poschtена Gospoda. Samo jedan Lieutenant imenom Marchisetti iz Mletaka rodjen bio je u welikoi sumni daje deržao sa puntarim, ŷ szwa prilika. Lyudi od owe Regemente nai wechim dielom rodjeni od Tersta, Goricze, ŷ iz Istrie, daklem chudo Italienschtine u nima, ŷ na konczu widilismo dabi mogli na zlo okrenuti, ŷ pisa netko na Commandiranoga, te odpravi Regulasche u Dubrownik, a doide amo na 22-ga Capitan Mille Zastavnikovich iz Zadra sa svojom Compagniom, ŷ jedna Compagnia od naschi zemliaka Regementa E. H. Leopolda, naiwechim dielom Slavonczi.

Biaschesze povukao glas dache buknuti Buna u Sibenicu na 28-ga, kao na Markov dan ŷ to na korist Mletachku. Jasamse bio pripremio, za dochekati szwe schtose god dogodi, ali Sweti Marko ŷ josch dwa dana kaschnie niega proidosche u nai boljem miru ŷ mogu rechi ŷ u poschtениu. Na ovai Narod dignutaje wecha Larma nego je istina, iz uzroka schtoje Tomaseo od owud rodjen, ali prem dase nemore rechi da nebi billo nekoliko ugursuza, — nai wechi diel Naroda, osobito schtoje Slavianin, Czesaru priveržena ŷ naibolje misli za naschega Czara ima. Malo Simpatie imadu u Gradovima za naschu Narodnost, ali stim viscse na Selim(a).

a schtose wische od Mora k-turskoi Medji približawasch to wechma Simpthia tamo raste ʔ nachi se može. Wan ono neschtu naschi Serbalja malo tko oche u Sibeniku naschki da govori, ali szwaki zna govoriti, iz toga uzroka nech u ja da goworim Italianski nego sa swakim naschki, pak da widisch Muke od nich schto rade kad ja kažem da je za Dalmatincze sramota, da neche da uche szwog Narodnog Jezika; onda swak poschme govoriti — ali kako —. Ja nich pofalim ʔ sad wech nai wechi Diel gowori s nami naschki, ʔ chinimise dabise berzo k-naschoi Narodnosti ʔ Gradjani doweli. — Jucher bioszam kod Bischkupa pozvan, ʔ tu je bio ʔ Kreishauptmann rodjeni Dalmatinacz, Gospoda Poglavari od Grada, Pretor, Platz Hauptmann ʔ josch nekoliko Popova ʔ Gradjana. Pri doschastju mome pozdravi nich liepo horwatski, a oni excusirajuse da neznadu naschki, ja pak wawiek govori s-jednim ʔ drugim u naschem jeziku, ʔ reko dase jako chudim, da owa gospoda buduchi u Slavianskom Narodu a osobito Duhovniczi, nieszu bili kadri Jezika nauchiti, ʔ kakobi oni a osobito prawicza mogla prawo chiniti kad nerazumie tužbe, ʔ potrebe onoga koi doide od prawicze pomoch tražiti. Datije bilo widiti kako swaki poche naschki goworiti, y Bischkup, ʔ Kreishauptmann ʔ Pretor ʔ szwi ostali; a osobito meni se je dopao jedan mlad Pop, k(o)i(je) poszwe liepo ʔ chisto goworio, ʔ wech kod szwega Obeda prestao nije nasch gowor protezati.

U Zadru bio sam ʔ ja, ʔ Geno ʔ Niko, ali nije opisati onoga straha koga tamo Gospoda uživaju zbog owije dogadjaja u Itali(i) ʔ Niemachkoi. Biliszmo pozwati kod Commandiranoga na Užinu, ʔ Tebe se jako spominju; ja znam datije Geno piszo za to, daklen nech u pizma produliwati. Preplaschilose Brathe daje sramota ʔ kazati, naopako da doschta doide gde bi bilo kerwawi glawa — ali ovoje Nemachka, ʔ jasze ufam dache owde Mir po durati.

— — — — —
Ja te ljubim po neizbrojeno puta, ʔ ostajem do Groba Tvoi Brath

Sibenik na 27. Aprila 1848.

Maksim.

XII.

Будисављевић — син Александар.

Будисављевић — сину Александру.

Leko sine moi slatki!

Pismo od tvoga Oberstara, koje sam neki Dan dobio, uchinilomie toliku Radost, dasam mnogi nemili udaracz od lani — zaboravio; a i koi Choek na ovom malovažnom svijetu morese sretni broiti, neg onai, komje taku Djeczu Bog dao, kao shtoiје meni dao, ili kroz mene one Ljude, koiche Czaru i Otechestvu na korist, Radost i Slavu biti. Postupai daklen moi Sine s-Putem s-koimsi poshao, i nedaise shnjega kroz nikakve strasti ili nagnutja telesna svesti, nego pusti vaviek, u svako Doba, i u svakoi Priliczi nek Razum, onai Bogom dati Dar, czarstvue, pakchesh na konczu tvog Puta življenja sa zadovoljstvomse natrag obzirati, i rechi mochi, i јасам korist prinio mome Otechestvu, i izpunio Opredjelenie svevišnjeg.

Dusho moja mismo fala Bogu zdravo, Milusam prevergao ovom Regimentu, kadje doshao imae neshto malo shkrofel, pakje sad fala Bogu izdravio, i vladase kao ja ochu. Seka moja slatka gospodaricza ide onako kao shto sam Tvoracz narediti more, ti nebi vjerovao kako ona na svashto misli, i sve pametno radi, nebi stara žena tako pogodila, ide od 1-vi Novembra opet kapelmaistoru; svechu moguche s-Bogom raditi, daioi kolikoe moguche koristne Nauke u sercze uliem, jerioi drugog Dobra ostaviti neimam. Malog Buju dachiu u Akademiu ako Bog reche, ove godine vech predam molbu za njega.

Genoe zdravo, maior Marko je s-nim zadovoljan, i tako fala Bogu za sad sveje dobro, samo shtosam skerban jere od tebe ne mogu dobiti pisma vanse boim dati shto nefali zdravlju. Daklen pishimi odma shto radish, kakotie, jesili zadovoljan kakotise dopada tamo*) Narod, imashli priliku za dobiti knjigu za chitanje, ideshli

*) У Банату.

kad u Namastir tu, imali u njem kakvie starie Knjiga i Rukopisa. Kakose tui vash militair vlada, kolikoje u Mushtri izobražen, jeli daleko pred Lichani, i s-jednom Riechi sve shto more kazati kojae Razlika sa ovde Nachinom. Svirashli flautu, jeli kakva Muzika, i koliko su tvoi kamerati*) nagnuti za Naukom. Shto radi kapetan Sharrics, pozdraviga, i Ratkovicha, kažimu damuse sin dobro vlada i dae zdravo. dem Herrn Obersten vermelde gelegenheitlich mein Respect, und grüsse mir den Freund Dejak herzlich, pak sad sbogom moje serdcze, Bog sveblagi nekti u Pomoch bude, i nekti naznachuje Put tvoi, to želi i zatose Bogu moli

Gospich 11. 9-ber 1845.

Tvoi tebe ljubechi Otacz
Bujo.

XIII.

Аленсандар Будисављевић — оцу Буди 14. јан. 1849.

Padua 14. Jänner 1849.

Moj mili Otcse!

Od kako mi je Mile iz Arbesthala pisao ništa dalje od Wass niesam čuo. Lakoćete znati, dasam za Wass brižan, i da jedva od Wass izgledam kakav glas. —

Vidim iz novina sretne uspehe Vaše voiske, i samo da od Wass još sve dobro čujem, tek onda bio bi sasvim zadovoljan.

Jasam postao ovije dana Oberlaitnant, jedva za žalosti napravismo i mi 4-ti Ba(tali)on, zasad ostajem još ovde, nego nadamse, daću naskoro u Banat 4-tom Batailonu.

Jesuliga to vitežki magjari, što ni puške neizbaciše, da obrane svoju Peštu? — Naša Venezia još neće dase preda. Govorise dabi narod rad ali nedadu oni Glücksritteri iz Malghere, jersu okrenuli Lubarde na nji.

Taliani nevjerovaše, da je Pešta osvojena nego govoraše, da je naša voiska pobijena, pak vele „moraju

*) другови.

sad ovi iz Talie svi tamo, i kako izadju mićemo im vrata zatvoriti, pa nam više neće unutra“. A sad kad su o istini uvjerali (se) vele: Sve je dosad bila šala, ali sad će tekar pravi Rat započeti.

— — — — —
(даље су фамилијарне ствари)

Waš sin Leko.

XIV.

Будисављевић — ?

П. Г.

Овде ћете видети бѣдног Храбовског, како е жертва био политике, на заповесть Мађарског Міністеріума и Vice-краља Палатина Стефана повинуюћисе да Бана Елачића с' званія суспендира, не знајући, да ће сотим себе у пропаст бацити.

Овде се може accomodirati слѣдујуће:

„Der höhere erreicht leicht den niedrigen, aber umgekehrt, so wenig als der Blinde den Sehenden, und der Zeitungsleser die Kabinete, zumal wenn er sich selbst unter die höhere zählt.“

Што се Occidenta и Orienta kassa бѣдни Срби прету Маџарима, ал ако нам држава не буде на руку ишла опет ћемо до нове побуне, и може бити за 50 год. пасти, почем е претња наша спрема тако велике Массе мала, а славенство е разштркано.

Овоме писму (заправо биће то додатак неког писма) незна се автор. По садржини види се да је писано после буне 1848—9.

XV.

Будисављевић — Василије Живковић.

Живковић — Будисављевићу 16/28. априла 1853.

Ваше Высокородіе,

Незабравлѣный нашъ Господине Генералу!

Приликомъ кадъ е небесна силна десница смртоносный ударацъ*) одъ освећене главе нашегъ преми-

*) То је познати атентат на цара Франу Јосифа г. 1853.

лостивога Цара одклонила и кадъ су зато сви народи Аустрійски за спасеніе свога витежкогъ Владоца Бога хвалила и славили и ясамъ гусле мое удесіо и пѣсму узъ нѣи сложио и онако у радости запѣвао, као што вѣрный Србинъ у Славу Цара свога пѣвати може.

Будући се та пѣсмица овђе уобште допала, чега ради е и трошкомъ два отмѣна грађанина печатана па у народъ на стотине пуштена: то нисамъ могао пропустити, а да еданъ Екземпларъ и Вама, предобрыи Господине и наша Дико непошлѣмъ, лѣпо Васъ молећи, да ю съ ономъ любви и благомъ вольомъ примити неотречете се, како што самъ навикао одъ Васъ съ благонаклоношћу предусретанъ быти.

Молећи Васъ да ми не замѣрите што самъ тако подрзливъ быо, да Вамъ овдѣ приложено чедо ума мога намећемъ желимъ да наступаюћий, великій празникъ здраво мирно дочекате и у кругу Ваши предраги пріятеља задовольно проведете, па изъ свега срца мога кличући Вамъ: Христосъ Воскресе! Просимъ наипосле, да у милой любви задржите и не заборавите на Вашега

понизнога Высокопочитателя

У Панчеву 16/28. Априліа
1853.

Васіліа Живковића
Пароха Панчев.

XVI.

Будисављевић — Каћански.*)

Hochwürdigster Herr!

Belieben Sie gütigst aus der Beylage**) zu ersehen, welchen heilvollen und schwierig scheinenden Versuch ich beginnen habe, aber auch hoffnungsvollen, wenn Euer Hochwürden, mir Ihre Unterstützung schenken.

Meiner Meinung nach liegt jetzt die Hauptsache des guten Erfolges bey der Geistlichkeit, welche dem

*) Каћански је управљао карловачким владичанством као администратор од 1854—1858., а као епископ 1858—1859. (†). Умро је, а да није видио своје дијецезе као епископ.

**) То је предлог о оснивању српске народне школе у Гостиву.

Volke das Glück der Zukunft begreiflich zu machen hätte; aber auch diese Besorgnisse verschwinden, wie Sie sich der Sache gütigst annehmen, und die guten, aber leider nur einen Theil mit Geistesaugen begabten Herr(e)n — ermahnen und belehren werden.

Ich bitte Sie Hochwürdigster Herr, meine Absicht, und die Beylage meines Versuches zu prüfen, dann mich zu belehren und zu unterstützen, und mir Ihre Ansichten bekannt geben zu belieben.

Ich habe die Ehre mich zu zeichnen

Euerer Hochwürden ergebenster Diener
v. Budisavljevich Generalmajor.

Gospich den 3. Jänner 1856.

При крају примећује генералов син пуковник Александар: Ово је прво и једино писмо Будино Каћанском на немачком језику

[Ориг. у Епарх. Архиву у Плашком бр. 906 ex 1855.]

XVII.

Каћански — Будисављевићу.

Високородный Господинъ Генералъ!

Ваше Высокопочитаемо писмо врло ме е обрадовало. Ваша племенита желя, да се народна Школа у Госпићу подигне, са свимъ одговара не само засведоченомъ доякошнѣмъ родолюбию Вашемъ, већ и давнашњой тежко осећаной потреби народной Краине Личке.

Желя е Ваша у толико племенитія, што е већ прешла у дѣло; што се зачала производити; я мыслимъ да се са жельомъ Вашомъ свакиъ Србинъ слаже; и потOME я судимъ да ће најболѣ бити започето дѣло Ваше са сваке стране подпомагати; ако бы садъ јоштъ хтѣли, свое особенне мысли о самомъ устроению и цѣлой организацији исте школе излагати, то бы врло лако у самомъ почеткѣ на пѣтъ стало предузетомъ дѣлу. Лако ћемо створити организмъ; ако буде чисте добре волѣ, быће и слоге у томъ; садъ е прво да добиемо тврдо подножје, съ

кога ћемо и найвышой власти моћи показати, да имамо снаге за дѣланѣ, и съ кога ћемо заиста и моћи почети дѣлати. — Я ћу Вашъ планъ сообщити Нѣговой Светости Господину Патріарху. Извѣстићу се од Протопресвитера, како е и уколико е ово намѣренѣ већ уведено у народъ, и по высокому упѣтствию Нѣгове Светости, и по обстоятелствама, за која ћу своимъ путемъ сасвимъ разабрати, одъ свегъ срца настояћу, да племенито дѣло Ваше у животъ стуни.*) Докъ Хорватска не добіе свои народни Школа, о правомъ напредкѣ народа нашегъ у Хорватской ни говора быти не може.

Моя бы najveћа радость была, када бы тако срећанъ быо съ Вама скоро састатисе, ѣ како о той ствари, тако и о другима наше Цркве и народа ове Епархіе стварима лично разговоритисе. Я самъ увѣренъ, да мужеви тога одушевленія, и у томъ положенію, у комъ се Вы, Высокородный Господине Генерале, находите, не само безпристрастно, него и са вышимъ знаніемъ и проницаваніемъ стварей и положенія, сѣдити можете. Мыслимъ, да се наши договори о Вашемъ лепомъ предузећу не ће са овимъ писмомъ заключити, и као што искрено желимъ о той ствари ѣошть и договаратисе и совѣтоватисе, тако исто искрено желимъ и свима могућнимъ средствами подпомагати е. Посланный планъ быо самъ слободанъ задржати.

*) После кратког времена послао је Каћански ову окружницу личкому, крбавском и кореничком проти :

Пррѣ Личкомѣ, Корѣничкомѣ и Корбавскомѣ.

Въ Карловцѣ, 31. Дек. 1855.

Управленія ради Консісторіѣма и нѣжднагѣ далшагѣ въ томъ дѣйствованія ради, потребно естъ знати, что сотворили есте со Предлогомъ Егѣ Высокородія Гдина Генералѣ Маіора Ѣ Бѣдисавлѣвичѣ, ѣ завестися имѣщемъ народномъ сербскомъ училищи во Госпичи, коимъ пѣтемъ предлогъ той во вѣдомость священствѣ и народѣ пріивели есте, и съ каковымъ доселѣ успѣхомъ, и вообще что во дѣлѣ томъ до нынѣ дѣйствовали есте, ѣ семь скорогѣ достаточнагѣ извѣстія сѣмѣ поднесите.

Благодареѣи искренно на Вашемъ мени покло-
нѣномъ повѣренію, драгоцѣнномъ пріятельствѣ Ва-
шемъ препорѣченъ, са найвеѣимъ высокопочитаніемъ
остаемъ Высокородія Вашегъ

У Карлштадтѣ 28. Дец. 1855.

покорный слѣга,

Сергій Катъанскій

Архіандритъ и Администраторъ Епархіе.

На полеѣини написао ѣенерал: primio na 15 Jănera 1856 Bude.

[Оригинал се налази код г. проф. Милана Будисављевића, а
концепт у Епарх. Архиву у Плашком бр. 906. ех 1855.]

XVIII.

Наѣански -- Будисављевићу.

К. 152.

Высокородный Господинъ Генералъ!

Сходно желъи моѣой, у писму одъ 28. Дек. пр.
2. изъявльной, ево продужена договора о школи Го-
спиѣкой. Нѣгова Светость, Господинъ Патріаръ нашъ,
подъ 20. Јан. о. г. ч. 152. пише ми, да планъ Вашегъ
Высокородія о поменутой школи не само одобрава,
веѣ и препоручуе овомъ консісторіуму, да свойски
настои, да се истый планъ у дѣло произведе, и да
се Нѣовой Светости одъ времена на време яви, шга
е и колико е у томъ послу израѣено. Съ радостію
ово саобштавамъ Вашемъ Бысокородію съ тымъ, да
е уедно и дотичнымъ Протопресвитерима наложено,
да садъ веѣ слободно и ревностно о томъ настое,
и Консісторіумъ о успѣху своимъ временемъ извѣсте.

Вашемъ драгоцѣнномъ Пріятельствѣ препорученъ,
съ найвеѣимъ высокопочитаніемъ остаемъ,

Вашегъ Высокородія,

У Карловцу 15. фебр. 1856.

покорный слѣга,

Сергій Катъанскій

Архіандритъ

Епархіе Администраторъ.

На полеѣини написао ѣенерал: Dobio na 1-vi Marz(a) 1856.
po Rim.

XIX.

Будисављевић — Наћанском.

Visoko — čestneishi gospodine!

Pervo i pervo neg počnem dalje govoriti, molim dami oprostite, schtovam s-latinski Pismeni pisati moram i to iz jedinog uzroka, jer naschki niesam u mladosti naučio, a sad mučno već ide, van akoćuvas mučiti dok me razumiete.

Hotiosam na vashe počitaemo prvo Pismo odgovoriti, paksam opet malo počekaο, dok providim kakvise izgleda od Naroda nadati imamo; i uvidiosam da nashe Delo može i oće dobro napredovati, jer skim sam govorio, svak je zadovoljan; a sada kadstese vi svesrdno ovog Predpriatia primili, i njegova Svetost gospodin Patriarh odobrava, to onda drugo nefali, nego volja i prava revnost nashega sviashćenstva, ali sada nie ni tu dvoiti, jer ufamse dasu ma(n)ko*) dvie tretine nashe misli, a ostali nitće moći, nitiće ćeti — nazad ostati —

Svetaje istina shto kažete, dae prvo tvrdo podnožie dobiti, jer gde toga neima, tu se nemore ni početi, ali fala Bogu sadje Nadežda tolika kao kad imamo; a dalje što delati zavisiće od nashega dobra sporazumjenja, za koje i ja kažem, dabi jako potrebno bilo, dase lično razgovoriti moremo, jer po mojem mishljenju treba mnogu Prepreku s-Puta ukloniti dokse czjel dostigne; jerbi moglo koliko shto drugog, toliко opачine (т. ј. пакости) biti, koja bi smetala**), — sbogtogasam sa ovim vriednim generalom***) govorio i preporučiomu, danas pomogne i zashtiti, akobise od njega kakovo izvjestie iskalo, ili akobise odozdo — kakva smetnja nabaczivala i onje obećao sve i svaka. Daklen Gospodine, ako vi nebiste po kakvoi službi amo ali kud otishli, toću ja u Aprilu ali Maju gledati da tamo doćem, a dotlenćemo izvjestie i uspeh od naroda imati, i pak onda shto Bog, i nasha volja i revnost dade.

*) барем.

**) Ово се односи на злогласног обрстара Пека (Рѣк).

***) Урбаном.

Ja niesam dvojio, da njegova Svetost Patriarh neće s-Radosti nashe nakanjenje odobriti, jer josh kadsam iz Banata polazio, i kod njega bio, kazaosamu moju namjeru; (ako moguće bude), drugač malo dame nie ustavio tamo u Karlovci da ostanem. —

Nestrpivo očekujući onoga čassa kadću vas lično moći pozdraviti, i svamase razgovoriti ostaem

Washego Wisokočestia

pokorni sluga i ako dopustite

— Priatelj

Budisavljević.

Gospich dne 5. Marz p: R:
1856.

XX.

Каѳански — Будисављевићу.

Высокородный Господинъ Генералъ!

Налазимъ, да е непотребно Высокородию Вашемъ представляти, у каковымъ се тежкимъ околностима находи свакий священникъ, кои се у Госпићу на Адмѣністрацію поставля. Ви сте очевидаць свега тога, кои показѣте милосрдіе према тескобномъ станю тамошнѣга священника. Ваше племенито срдце у многимъ приликама заузимало се е за нѣга, изыскивало то нѣгово матеріално добро, или честь наше православне вѣре.

Сада у Госпићу налазећи се Адмѣністраторъ просіо е Консісторіѣмъ за болѣ мѣсто, и то са таковымъ вѣроятнымъ израженіями, да се е Консісторіѣмъ побѣђенъ нашао, постаратисе за болѣ ухлѣбленіе тога священника. На упразниѣно мѣсто нѣгово имало бы се послати друго лице, кое бы съ досадашнимъ приходима лакше задовољити се могло. Но као што сте вы, Господинъ Генералъ, и сами увидѣти могли, да е тамо тежко за священника, особито новоодошавшегъ, безъ слободног обиталища быти, тако молимъ Ваше Високородіе, да по ревности Вашой за све, што се чести и благостаня нашегъ

народа тиче, и уваженіем Вашимъ настояти изволите, да бы се общество, коемъ е такођеръ о той ствари писано, за обиталище священническо побринѣло. Я држимъ, да су членови общества у станю, безъ собственне знатне штете то учинити; тымъ ће постѣпкомъ, притомъ себи честь и священникѣ великѣ подпорѣ учинити.

У осталомъ Вашемъ драгоцѣнномъ пріятельству препорѣченъ, съ ѿмѣннымъ высокопочитаніемъ остаемъ,

Вашегъ Высокородія

У Карловцу 11. Марта 1856.

Высокопочитатель и пріятель искреній

Сергій Катъанскій

Архімандритъ

Епархіе Адміністраторъ.

На полеђини написао ђенерал: рг. dne 27. marz 1856.

[Оригинал се налази код г. проф. Милана Будисављевића а концепт у Епарх. Архиву у Плашком бр. 196 ex 1856]

XXI.

Каѣански — Будисављевићу.

Высокородный Господинъ Генералъ!

Ваше высокопочитаемо писмо одъ 28. Марта*) пріиміо самъ са радостію и искрено Вамъ благодаримъ на повѣренію, съ коимъ у дѣлу убоге цркве Госпићке са мноми говорите. Приложена карта много ме е обрадовала; да имамъ одъ цѣле Епархіе, одъ сваке парохіе такову карту, то бы ми одъ велике ползе было при реглацији Парохіа. Оно е све тако, као што велите за Госпићкѣ Парохію, али садъ не можемо одустати одъ тога, што е већ почето; само найпре да добиемо Сессію за Госпић т. е 102 f. годишнѣ, пакъ онда ће лакше быти изградити, да буде у Госпићу парохіа. Тако ћемо имати Сессію и у Госпићу и у Смилянѣ, а овако не бы имали у Сми-

*) То је писмо изгубљено.

ляну; Ерѣ да се рече, да ће Смилянѣ быти капелланѣа, онда они Сессіе не бы дали, Ерѣ то само Парохіи припада. Мени су препоручили юбілѣраногѣ Пароха изѣ Доляна, Георгіа Поповића, да би онѣ было за Госпић, и онѣ се изяснѣо, да бы радо тамо ишао; я самѣ на то пристао зато, што е онѣ самацѣ; но я га видѣо нисамѣ, него су ми сви казывали, да е чистѣ, уреданѣ, точанѣ. Я не желимѣ, да Вамѣ буде то противно, зато и одлажемѣ, те га нисамѣ досадѣ послао. Ако бы ми могли штогодѣ у томѣ казати, драго бы ми было, премда иначе човека безѣ фаміліе немамо. Я ћу се радовати кадѣ доћете овамо, да ми дате ту честь, и да кѣ мени у кућу доћете, докѣ самѣ іоштѣ овде; Ерѣ е могуће, да ћу се іоштѣ овогѣ лѣта у Плашкѣй преселити.

Желећи да чувство ваши многолѣтны заслѣга за Цара и отечество, радость дѣховна одѣ предстоећи велики наше православне цркве Праздника, пріятно пріумножи, сѣ особеннымѣ высокопочитаніемѣ драгоцѣнномѣ пріательству Вашемѣ препорученѣ, остаемѣ,

Вашегѣ Высокородіа,

У Карловцу 3. Апр. 1856.

покорный слѣга и пріатель,

Сергій Катъанскѣй

Архімандрѣтъ Безд.

Епарх. Карлш. Адміністраторѣ.

На полећини написао ѣенерал: prim. na 17. aprila 1856. po Rimskom.

XXII.

Будисављевић — Каѣанском.

Visokočestneishi Gospodine!

Na Lazarevu Subotu ostalismo bez službe, a dase nebudemo popashtili pozvati kapelana Doshena bilibi i na czvetnu nedelju bez nje, prem dae ovde sad klasa officira i unteroff(ici)ra, tako dae puna czerkva Naroda bila.

Kapelan Oklobčia, neznam zashto, predaoje bio ključ od czerkve czerkovnjakom (тyторима), i kazao da vishe služiti neće; i opet dae, mislim na vashu zapovied primio; neznam shtoe tome čoeuku? znam damue bilo kad i kad oskudicze, ali sad u ove Dane takovo Delo i Ruga doista je čudna stvar. Bijoe u Petak u jutru kod mene s Zeignissom u ime kolernog lanskog wremena i jasamga s-mnogim josh podpisao, i niemi ni Rieči rekao od kakva nezadovolstva, tako moram misliti, dae tai čoeek poludio. —

Ni ja ne poznám lično toga Paroha Popovića, nego onje u Koreniczi i u Srbu bio, ali Ljudi od njeg (malo) shto Pohvale dostoinog znadu, i boimse da neće moći ovde svoje službe pristoino zastupati.

[Onai kapelan Doshen izjasnio se da bi on za neko wrieme ako Proto uzhtje dopušhtiti i vama predložiti, u Praznike dolazio i služio, tubi preoba bila neka pomoć, ali iz uzroka koesam vam u prvom Pismu pisao, treba sveshtenik u Gospiću skoro svaki Dan]*; Daklen čestneishi gospodine gledajte akoe moguće kakva vredna kapelana pak i sa familiom, dok se Doba ukaže, dase jednom za svakad gospićkoi czerkvi i obshtestvu pomože. Zdravstvuite!

Washeg Wisokočestia

sluga i Priatelj

[Gospić] 23/11. aprila 1856.

Budisavljević.

XXIII.

Будисављевић — Наћанском.

Wisokočesni gospodine i Priatelju!

Vi imate pravo reći dasam ja nepostojan, i dasam istinu uvredio, ali molim dami dopustite dase malo izvinim. Ja sam obetja (т. j. обећао) tamo doći i svamase porazgovoriti — o nashem preduzeću shkole, ali budući dae nemarnost i neponjatje i mislim sama neka

*) Ово у загради прецртано је у концепту.

sebičnost (разумевај: самољубље) naše nakanjenje, ako i nie razvalila, a ono malo prepriečila, i toga radi niesam tamo ni kteo za sad ići. Proto korenički*) veli da Ljudi neće dase u to upushte; Protho Terbovich kaže da stiem nie presha, i da neće Ljudi vishim djelom da pristanu, samo Proto Chučković štoe sa svom revnosti sve podane Sveshtenike i Narod sklonio i već davno predao, koe mislim daste i vi dobili. Daklen sad vidite dasam imao pravo, kad sam rekao, da sve od Sveshtenstva zavisi, jer evo czielog svedočanstva sa Protom Chučkovićem, i na priliku ovde kod Terbovicha sa revnostnim i za izobraženje slavno težećim Parohom Teslom, koegae Parochia sva k-Delu privolila, a naizad i sam s koimsam graničari otom govorio, i stvar mu razložio, svakie rekao da oće, i dae to dobro; metim-toga akoe s-nemarnosti odloženo, nie zabačeno; ako nie svojim putem ishlo, valjda će s-drugim bolje.

Sudim dae na vash Predlog zbog sessie za ovdash(n)eg Sveshtenika od OberCom(an)de na ovu Brigadu doshlo, dase njegov stalež (т. ј. стање) opishe i predloži, i takoe ovai poshtenjeishi Czoek g(ene)ral Urban tako stvar opisao, taki Bericht poslao, i predložio dase ovdašnjem sveshteniku dade godishne 300 fr. Jasam čitao, i mislim da moraju dati, ili ako na tai Bericht nedadu, onda nie kasno ni moliti — a vas daklen od toga izvjeshtavam da akobi vas shto pitali, dase znate vladati, i zdravstvuite kao shto želi

Vasheg Visokočestia   istini Priatelj i sluga
Gospich 24. Juna 1856.   Budisavljević.

XXIV.

Наѣански — Будисављевићу.

Высокородный Господинъ Генералъ,
Господине и Пріятелю высокопочитаемый!

Ваше писмо одъ 24. Юніа приміо самъ. Радовао
самъ се Вашемъ долазку, но знао самъ да имате

*. Самуило Поповић.

довольно узрока, збогъ кога доћи нисте могли. Я ђу се 23. Јун./5. Јул. са свимъ преселити у Плашки; Плашки садъ ни крова нема, но зато башъ и идемъ тамо небилъ се Еданпѣтъ већ оправіо. Я самъ за Госпић писао и онако жалостно, као што есте, описао. Быо самъ скоро у Загребу и ту су ми рекли, да су готови учинити предлогъ, да се даде 400 f. — Да е коіомъ срећомъ тако предложіо тай честити Господинъ.*) Прегледајући Акта Госпићка, наићемъ на едно писмо, од истога Господина, изъ кога самъ видіо, дае мужъ праведанъ. Я га лично незнамъ, алъ га високо почитуемъ, и мыслимъ да му пишемъ. Сад ђу послати Рекурсъ, да се Богословія отвори; описао самъ цѣло станъ као што есте; обећали су ми у Загребу даће добро препоручити. Моліо самъ да Свештеницы выше неиду на бригадске коншкріпціе, еръ е то изъ многи узрока неприлично было и то самъ већ добіо Рѣшеніе одъ Арме Обрѣ Команде, да выше не иду него да се писменно изясне. Мени се види, да бы се дало гдѣшто израдити, само треба добаръ начинъ. Са покойнымъ владикомъ**) нису се слагали, то су ми садъ па и самъ св. Банъ казивали. И я бы рекао, да е покойни гдѣкое каприце гоніо, па сотым и друге послове себи кваріо. Кога е молити, ние га срдити. Я самъ напредъ знао съ кое ће Васъ стране сунце огреяти. Я већ прилично познаемъ Свештенике ове Епархіе. Гдѣ права воля и ревность, ту се много може учинити. Я самъ напредъ знао даће кодъ Чучковића добро быти, и кодъ нѣга само онѣ ние испало за рукомъ гдѣ ние ревностна Свештеника. Я бы желіо Теслу познати, небылъ онъ могао мени у Плашки доћи, тамо около наше Госпоине, еръ дотле могуће е, да ђу гдѣ на путу быти. Я овѣ радимъ са Обществомъ, да се подигне Благодарѣніе, Конвѣктъ, за едно 40. діака, кои бы се овѣ учили, пакъ после были нѣки учителя народны школа а други Свештеницы. Общество бы дало квар-

*) То је госпићки бригадир генерал Урбан.

**) Евгенијем Јовановићем.

тірь у свомъ великомъ Зданію, новцы скѣплѣни на Споменикѣ Мушицковъ да буду основъ те фундаціе, а проче да сви прилажемо и умножимс фундацію. Кадъ угодимо штогодъ явиѣу Вамъ. Ако бы ово испало за рукомъ, онда бы за учителѣ и Свештенике за цѣлу Хорватску были осігурани. Овай е посао у толико лакши, што се неморамо старати за зданіе ни за Учителѣ, Ерѣ то све има оѣе, само се иште трошакъ за храну за 40. діака, а ово морали бы свакояко набавити; я самъ увѣренъ да безъ овака Благодаренія не можемо напредѣ корачити, одъ сиротинѣ. Свако предузеѣе оѣе потежко иде, но ніе чудо, и у дольньимъ благословеніимъ предѣлыма народне ствари слабо напредую; иште се выше одушевленѣ, тврда и постоянна воля, ревность не магновенна веѣ свагдашня.

Я се Вашемъ драгоцѣнномъ пріятельству и овомъ приликомъ особенно препоручуемъ и са найискреннимъ высокопочитаніемъ остаемъ у Карловцу горн. 16/28. Юніа 1856.

истинный пріятель и слѣга
Сергій Катъанскій
Архімандрітъ Бездинскій.

XXV.

Наѣански — Будисављевиѣу.

Ваше Высокородіе!

Колико самъ с' едне стране желію присуствовати ѡсвященію войнички застава у Госпитѣу, и томъ приликомъ састатисе съ Вашимъ Высокородіемъ: толико ми е жао, што обстоятелства и Вама позната нису допѣстила, да бы я то учинити, и мою желю срдечну испунити могао.

Приликомъ овомъ имамъ честь, явити Вамъ, да е одъ стране Консісторіѣма писано Благочестивомъ Обществу Госпитѣкомъ, да се за обстанакъ Администратора садашнѣгъ, до высочайшегъ Рѣшенія у смотренію плате сталне за истогъ, по могуѣности постара, особито што се тиче квартіра, и тымъ

поводомъ узымамъ себи слободу, обратитесе на Васъ, Господинъ Генералъ, као на похвално познатогъ пріятеля те ствари, съ томъ молбомъ, да и у будуће као и досада Ваше вниманіе томъ предмету поклонити изволите; а Консісторіумъ ће, чимъ буде врѣме тому, за друго отлично лице побринутисе, кое ће бити у станю, званіе Свештеничко у Госпитѣ съ честію одправляти. Вальда ће скоро доћи Рѣшеніе за Госпитѣ, а дотле судимъ, да е нужно, да овај тамо остане, да бы се тако и призрѣніемъ на нѣгово бѣдно станѣ високо Рѣшеніе ускорило.

Я се Вашей драгоцѣнной любви препоручуемъ, и остаемъ за свагда,

Вашегъ Высокородія

У Плашкомъ 19. окт. 1856.

покорный слуга и Пріатель,

Сергій Катъанскій,

Архімандрітъ Бездинскій.

На полеђини написао ђенерал: pri(mio): na 7-mi 9bra 1856.

XXVI.

Наѣански — Будисављевићу

Visokorodni Gospodin General!

Niesam Vam odgovorio na Vaše pismo od 27. Sept. o. g. i sad uzimam radostnu priliku da Vam odgovorim, i da Vam ujedno pozdravim sveti i veliki prazdnik Roždestva Christova, Novoga Ljeta i svetoga Bogojavljenja. Vama je Bog dao i liep i slavan život, i ja Vam od sveg srca želim, da Vam još Bog i to da, da u spomenu svoje slave još dugo poživate; u Vašoj dugoj i liepoj starosti imala bi radost Vaša savjest, koja bi se radostno obzirala na svoj prošli život, imali bi radost Vaši sinovi i Vaši srodni i prijatelji, imaobi radost Vaš srbski narod, koji se Vašim imenom diči, imalabi radost Vaša pravoslavna crkva, koja na Vas gleda, kao što je stara pravoslavna Crkva na svoje vojničke junake,

na svetoga Gjurgja i druge gledala, a dopustitemi, da još jednu rečem, — imao bi bezgraničnu radost i Archimandrit bezdinski, koi Vas od sveg srca poštuje i ljubi! — Bog nek Vam daruje mnoga leta. — Iskreno Vam kažem, da želim s Vama biti, i ako Bog da, na proleće moraćemose sastati. — Moja administracia dugo traje; naravno je da u takovom slučaju svakojaki govora ima; no budite uvereni, da nije ništa drugo u stvari, već ovo: Sveti patriarh hoće da se opravi Residencia iz dohodaka interkalarni i zato odlaže postavljanje Episkopa, a praviteljstvo jako navaljuje da se već drži Sinod; stvar se na proleće svršiti mora, a dotle će biti i Rezidencia gotova i nadam se da će vrlo lepo biti opravljena. U Plaški treba da dojdete; Vas narod ovde vrlo lepo spominje i mislim štoje spomen Vladike Jakšića medju Episkopima, to će biti Vaš medju ovdešnjim Komandantima. — Za Gospić ništa Vam neću govoriti, jer znam da se Vi za tamošnju svetu Crkvu starate. Ja sam predložio, i već od Armee obrkomande odobreno je, da se reducira Parochia Javoranjska u II. bansk. Reg. — Sad se još za jednu dela, da se reducira, pak onda imam puno pravo iskati Sesiju za Gospić. — Gospiću se pomoći mora, i ja ću svojim vremenom sve moguće učiniti, no svakojako želim, da to bude tako, da se ne dira u Parochiju Smiljansku i Divoselsku. Pokojni Gosp. Episkop nije želio da se ove dvije Parochie ukinu a i meni čini se, da to nebi dobro bilo. No sve ćemo to viditi, i što najdemo za dobro, gledaćemo da ovršimo. Moji poslovi kod Gen. Komande vrlo dobro idu; što sam godj dosad pisao, ništa nijesu odbacili — osim Gospića — ito ne kod Gen. Komande; i tako čujem da su sa mnom vrlo zadovoljni.

Želim vam i paki od Boga sva blaga i svaku radost ovoga sveta i ostajem Vašej ljubavi preporučen, u Plaškom 21. Dec. (2. Jan) 1857.

Vašeg Visokorodija

iskreni prijatelj

Сергій Катъанскій

Архімандритъ Безд.

Епарх. Карлш. Адміністраторъ.

XXVII.

Каћански — Будисављевићу.

Высокородный Господинъ Генералъ!

Како су намъ се лѣпе надежде за Школу и Парохию Госпићку осуетиле, моралисмо и волю изгубити о томъ далѣ што и диванити. Заиста нисамъ мыслио да може тако тежко рѣшеніе за Свештеника Госпићкогъ изићи. — Но шта ћемо; види Богъ. Садъ љу гледати, да пошлѣмъ тамо свештеника, безъ фамиліе, да може лакше обстати, пакъ онда мора се далѣ гледати за ту Парохию ма што да се уреди. Кадъ буде готовъ домъ парохіалный, и сотымъ ће лакше бити. Врло ме е ожалостило чудесно забранѣванѣ звоненя.*) Кадъ годъ чуемъ рѣчь Лика, одма ми изиће Турска предъ очи; има сваће свашта, али тога што е у Лицы, ниће ніе; Зашто е тамо тако, Богъ светый зна.

Знамъ да бы и Вы желили знати, кадъ ће ова Епархія Епископа добити; Я Вамъ ништа извѣстнаго незнамъ казати, но држимъ да и то већ далеко бити не може; и заиста већ е крайнѣ врѣме.

Я се препоручуемъ Вашей любви и са найотмѣнниѣмъ высокопочитаніемъ остаемъ,

у Плашкомъ, 3. Юніа 1857. искренній пріятель,

Сергій Катъанскій
Архіандритъ Бездинскій.

При крају писма додао је ђенералов син пуковник Александар ово:

Сад као да је престала кореспонденција у зловољи због неуспѣха, који се има приписати неком дијелу свештенства. Нека ми Бог опрости, али ја бих рекао, да је Каћански више обећавао него што је радио.

Слиједеће писмо Каћансково као да би хѣло прекинути то мучање, само ми је за чудо, што он говори од забране звоњења 1857; кад се онај шкандал догодио о ускрсу 1858., као што приложено писмо свједочи. Мора дакле да је те забране било и 1857. али усмено без патроле и бајонета.

*) Кад су на Благовести, у који је дан падао и католички велики четвртак почела звонити звона у српској православној цркви, обрстар Пек забрани силом звонење, дозове к себи пароха Тому Оклобцију и нападне на њег најгрубијим ријечима. У оштрој препирци, која је настала између обојице, у мало што није Пек дао пароха предъ гослинским „штокхаузом“ избатинати. Разјарени Пек заманувши тучом на подпа Тому као да ће га ударити узвикне: „Ја љу Вам дати 30 батина. Као за крају Ви сте фалили — пак нек (Вам) тко батине сними.“

[Примједба ишчекова.]

XXVIII.

Будисављевић — Наћанском.

Čestneishi gospodine i Priatelju!

Washe počitaemo Pismo od 2-gi Jänera po Razumiosam dobro, i neimam, niti znam shto drugo reći, nego blagodarim iz srcza i tako isto želim vama svako Dobro koje Bog oniem Ljudma daje, koi nežive samo za sebe nego i za svoj Rod i za njegovu sreću — i dobri vam Tvoracz nebesni brzo i skoro otvorio Put — i darovao dosta snage i Prilike, da položite temelj Nauke i Prosvjete u ovom siromashnom, udaljenom i skoro zaboravljenom, ali doista i dobrom narodu; jer akoe i ostao nazad*), to doista nie kriv Narod, nego drugi *netko*,**) — koi nek u zemlju pred Pravdom gleda. —

Vi velite, dase na Proljeće moramo sastati, i razgovoriti a toje i moja želja, i toje moralo pasanog ljeta biti, ali pored drugie moje smetnja, zadržame moi Sin (Леко), koije sa svojom suprugom i malim sinom iz Banata doshao bio i ovde se neko vrieme bavio i tako mi bash i moi finans minister reče da odložim *Put*, ali prvo nekse vidimo, evo opet neki moi Plan za školu, — jer mise neda mirovati, jer wrieme odlazi a konaczse moi primiče — budući da znam da more biti, samo kadbi Ljudi ponjatia imali, i kadbi kadri bili widiti ono vrelo — iz kog obšta narodna sreća teče. Kod prvog moga pokushavanja opaziosam, da neкои Ljudi, živući samo za sebičnost, misliše, da je to moje neke slave cziel bila, i dabi stim i oni bajagi neshto izgubili shta neimadu — o Bože oprostiim, jer nevide shto rade! a ja Bogme moj Priatelju već niti trebam niti tražim za mene, neg za naroda glas i sreću. Iz ovog uzroka oću da vam predložim svoje mishlenje na kratko, dok budemo mogući lično govoriti, pak onda ćete vi djeistvovati na

*) Овде је био написао ђенерал: акое мало сугов — па је онда прецртао.

**) Овдје циља ђенерал на Аустрију.

ljude. Ta vidite dasu i Russi zbog nekog podozrenia uputili sve njihove želje i Delo kroz Pariz*) —

Evo daklen moga Plana za shkolu:

Budući da od prvog Predloga nema nishta nemo-gadia biti, takosmose mi ovde sticali i kupismo za sveshtenika kuću**) Stock hoch, dae nama i svakom Dika. Popo ima 3 liepe sobe gore, ima novu shtalu i liepu avliju i ima liep vrtao za sve potrebito zelenje preko godine i za vishe — a daljesu josh 3 Sobe za shkolu na vishe Djecze dosta prostrane. Popo neima čudo posla s- narodom, jerga malo ima, a Popo neima Plaće, daklen (treba) da Popo sam naučitelj bude, a shkola ima. tobise onda dvie nesreće uklonile, to jest Popo bi dobio Plaću, a Škola bise- ako za sad i mala — otvorila.

*) Тим ријечима хоће ђенерал да каже да архимандрит преузме на себе главну улогу у оснивању Школе; кад већ њему подмећу суетну и славољубиву тенденцију.

**) Ово су ти прилагачи за парохијални дом:

Ђенерал Будисављевић (100 фор.), Ђенерал барон Урбан (50 ф.), обрстар Пек¹⁾ (20 ф.), обрстар Касумовић (15 ф.), мајор Хорват (6 ф.), мајор Вагнер (5 ф.), обрстар Дошен (15 ф.), обрстлајтнат Мештровић (2 ф.), мајор-аудитор Фрич (5 ф.), мајор Самбсон (2 ф.), обрстлајтнант Вукмановић (10 ф.), мајор Ђурковић (2 ф.), мајор Кнежић (2 ф.), трговац Јуре Прпић (50 ф.), лајтнант Пилип Петровић (5 ф.), трговац Малешевић (Malechević) (20 ф.), трговац Ђуро Замбели (5 ф.), арциђакон Гргур Панчић²⁾ (10 ф.), поштар Јован Белобрк (10 ф.), мајор. удова Марија Корица (рођ. Оклобџија) (50 ф.), капетан Гргић (4 ф.), лајт. Томичић и Томљеновић (по 1 ф.), официјал Ленчес и Дундовић (по 2 ф.), акцесисте Биљан, Стилиновић и Белобрк (по 1 ф.), Марија Дундовић (1 ф.), акцесиста Брклџашић (1 ф.), фурири Палковић, Шимић и Гргурић (по 1 ф.), акциста Јаков Девчић (по 1 ф.), капелмајстор Весели (5 ф.), лијечнички помоћник Шнајдер (5 ф.), капетан Кнежевић (3 ф.), трговци Јово Грбић и Нико Ристовић (по 100 ф.), Трговац, Трбојевић и Вучковић (заједно 40 ф.), мајор Васо Заставниковић (20 ф.), капетан Симо Кекић (15 ф.), обрлајт. Тоде Рабатић (10 ф.), лајт. удова Боја Вучковић (15 ф.), трговац Јово Борић (40 ф.), капетан Тоде Басарић (15 ф.), лајт. Сава Лемајић (5 ф.), капетан Фране Језић (4 ф.), капетан Миле Огњеновић (10 ф.), капетан Петар Витас (20 ф.), Јосиф Бах (10 ф.), ковач Миле Делић (40 ф.), трговац Гајо Милеуснић (50 ф.), удова лајт. Крнић (10 ф.), акцесиста Колаковић (3 ф.), коњаник Лука Дошен (2 ф.), поштар Лазо Омчикус (34 ф.), трговац Исо Медаковић (60 ф.), обрл. Карло Едер (4 ф.), Јосиф Визер (3 ф.), мајор Стошић (5 ф.), капетан Ђњатовић (1 ф.), лајт. удова Борота (20 ф.), капетан Марко Драшковић (10 ф.), удова обрл. Стоклин (5 ф.), мајор Вукелић (50 ф.), регим. лјекар др. Ловренчић (10 ф.), капетани Богуновић (10 ф.), Дреновац (12 ф.) и Петричић (10.)

¹⁾ Овде примећује ђенералов син пуковник Александар: *И он прилаже. Jezuit.*

²⁾ Овде примећује ђенералов син пуковник Александар: *видите, и стари Панчић архиђакин.*

Wi pitate, a odkug Popo da dobie Plaću? evo kako ja mislim: Lani da budu sveshteniczi čeli jednoshno i izkreno kao shtosu nekoi činili, prionuti, bio bise narod sklopio da dade ono shtoe iskato, ali budući dasu mnogi mislili, gdjeli škola, gdjeli naučitelj, pakse i zato oladnili; a sad kao reko, evo škole, a evo naučitelja, samo da ima Plaću; a toe lako moguće, samo akoe dobre wolje i žive želje za narodnu sreću, jest velim sreću, jer akoe i malen Početak, zato znamo za sve shto zemlja rodi dae maleno, ali kako veliko sve naraste! Da nie neko opazio da Para ima snagu, nebi danas železnicza ni Parobroda bilo. Kadbi daklen svaka Dusha ovog R(e)gimenta, pravoslavnog vjeroizpovedania dala ne po 18 k. kao smo lani iskali, neg po samo 7 k. ondabi načiniose *fond* da more zveshtenik ili naučitelj 25 f. mjesečno imati, a ktome josh ono Priodka, shto od naroda ima, onda bi moga(o) za prvo vrieme živarkati, a vjeruite, kadse narod i sveshtenstvo osobito uvjeri o koristi, ondabise nashlo sredstvo, da bi fond rastao, i dabise mogla, more biti, i podupirati Plaća, jerće svak poshteno misleći, svake godine, doprinositi, i takoće fond rasti.

Shtose tiče ustrojenja shkola, i kakose to postignuti more i mora, tomebi mogli, ako Bogda kadse sastanemo nas dva Put naći; samo kao reko, akovamje ovo Predloženje po volji.

Iz gore pomenuti uzroka gospodine i Priatelju morabilise onda Wi sveshtenstva popasti, jer kao da meni svi nevjeruju, kaosam gore rekao. Molim javitemi, shto vi mislite od ovog Projekta, pak onda kako liepo Wremenastane, doćiću tamo, ako vi more biti amo nieste nakanili doći, ili more biti da vas odzovu u Karlovcze, davam dadu ono shtoste već odavno zaslužili, koje želi od svega srdcza

[Gospić] den 2. febr. 1858.

Wash
istini Priatelj

B.

XXIX.

Будисављевић — Наћанском.

Čestni gospodine i Priatelju!

Naiprvo prosim za oproštenje, da vam niesam na vaše Pismo od 2-gi Jänera odgovorio; moram priznati iz početka neko oklievanje — pak ondasam bio počeo pisati, što reče Shvabo — ein langes und breites zbog shkole, te i to ostavim dobolieg wremena — i do ličnog razgovora, utom popaneme neka slaboća, pak nai-kašhnje panem i u postelju te sam ovo već 3. nedelje više u njoj neg na nogu, a pripomoglomie i skandalno dello*) ovog obrstara na veliki četvrtak, kao šhto vamje i ovdašnji Popo javio.

Gospodine! ako se ovoi sili kakav liek nenaide, onda ode sve naopako. Ja sam odma pisao i javio službeno Comandiranom (Generalu) i sudim da nemogu nikako na moi anzeige ostati ravnodušni, me(d)timtoga svašhtae moguće biti — jabi vam bio odma javio, ali niesam mogao, jer sam ležao. Šhta Vi od toga mislite, i koje ste korake učinili molim samo u kratko da mi kažete.

Jabi vam više pisao, ali sam slab, neg zdravstvuite, kadse okreepim više —

Gospich dne 27. april(a) 1858.

po R.

Wash Priatelj

Budisavljevich

[Епарх. Архив у Плашком бр. 362 ex 1858.]

Милостивый Господине!

Господинъ Генералъ Бѣдисавлѣвичъ предао е еданъ Президиалъ одма Преузвишеномъ Господинъ Генералъ Шокчевичъ о овомъ найновіемъ у нашої церкви догођаю, јако га е

*) Ово се односи на насиље што га извршише војници у госпићкој православној цркви на Богојављење, у који је дан падао и католички велики четвртак. Кад су звона зазвонила, по налогу злогласног обрстара Пека (Роеск) упадне у цркву један официр с оружаним војницима, окују сву троицу црквењака и отерају их у затвор. Како нису могли оковати свештеника под одеждом, то су за вријеме цијеле литургије стајала у цркви четири војника с наврнутим бајунетама. [Примједба пишчева.]

ганџло, да послѣ ние у цркви долазио, него се е башъ ѿ тогъ поболѣо, дао Вас е овомъ приликомъ лѣпо поздравити. — Као да жали Гдинъ *Пекъ* и самъ шта е учинио ерѣ мѣ нико не бегена, а покѣшава(о) е неколико Господе питати, кои се самном састаю, есамъ ли я јавио мојој власти.

У Госпичѣ 5. Апр. 1858.

Вашъ
наипокорнии слѣга

Г. Алагичъ
Админістр.

Читао самъ у Дневникѣ,
да е дѣховникъ Беочинскій
умро, лака мѣ церна земля.

[Оригинал у Епарх. Арх. у Плашком бр. 437. ех 1858.]

Да су се ови прогони српске цркве у Госпићу и касније понављали видјећемо из слиједећег писма истога попа Ђуре Алагича бану Шокчевићу из 1865. г., које у преводу доносимо:

Ваша преузвишености!

У Госпићу, средишту цара Фрање Јосифа I. личке пуковније, има становника обију вјера, наине православне и католичке; а ту су им и њихове посебне цркве.

Прошлијех година припремали су католички свјештеници, потпомагани војничкијем органима, нашој православној цркви свакојаке сметње; ако прем становници обију вјера живу у најљепшој слози, међусобно се жене и кумују. Ако је кад потреба, прилажу сви без разлике прилоге и једној и другој цркви.

Још оно првашње сплеткарење католичких свештеника и моћнога милитара, напосе г. пуковника Пека (Рёск), примора нас — као што се Ваша Преузвишеност најмилостивије сјећа — год. 1858. први пут потужити Вам се; и премда се тај раздор мало утишао, почиње се ето поново указивати под правому г. Бермана (Bermann), пуковника и заповједника пуковније, који је заповједио, да свира музика управо на наш велики петак у вечер на главној улици.

Такијем поступањем неће нико пожњети обилате плодове узајамне љубави и слоге, већ се њиме сије вјерска мржња; а споменути чин свједочи, да и г. пуковник подобро мрзи на наш закон. Под овакијем околностима не могу више

зајемчити, да се од сада супрот свијех заповједи и забране не ће звонити на католички велики петак у православној цркви.

На што нам је једнакост, коју је Његово апостолско Величанство, наш премилостиви цар и господар објавио својим народима, кад на католички велики петак око православне цркве војници наврнутијем бајунетима стражаре и звона нам завезују, а на наш велики петак овђе у Госпићу игранке и концерти приређују се.

Број људи православне вјере у главном мјесту Госпићу није велик; али је за то у пуковнији (регменти) двије трећине народа православнога; па и часнички збор, који музиканте издржава, већином је на нашој страни.

Откуд може да тако својевољно поступа пуковник Берман, кад није властан сам располагати с музиком, и зашто приређује уз пост забаве и игранке госпођама штопских официра, кад има музиканата и православне вјере.

По моме мнијењу изазвала је ове сплетке она омраза, која је завидила поштенom и поносном угледу г. потпуковника г. Елгера, кога сам ја са још неколико присташа испратио из мјеста, кад је премјештен у Оточац. Тијем сам ваљада дао повода овом недостојном поступању, које се ради нас неколико по никаквом праву и расуђивању није смјело преносити на све православне становнике, а најмање на цркву.

Ваша Преузвишености! Врли Господине! Ми очекујемо сваки час, да ће Ваша чувена благост и доброта окренути на боље наш садањи положај; живимо у нади, да ће се учинити крај такијем преступцима г. пуковника и да ће се с нама поступати као и са осталијем становницима аустријскијем.

Ваше преузвишености најоданији слуга

Ђуро Алагић

свештеник

потлачене прав. цркве у Госпићу.

Како су госпићки Срби једнодушно устали против тога насиља, овђе би био зло прошао пуковник Берман, да га није спасао ђенерал Вајман (Weymann), који се оних дана на његову срећу десио у Госпићу. Вајман наиме наведе у одбрану обрстарову, да је музика свирала њему у почаст, и да му је (т. ј. ђенералу) ко казао, да је тај дан велики петак православног, он нипошто не би дозволио свирати.

[Примједба пишчева.]

XXX.

Наћански — Будисављевићу.

Visokorod. Gd. Generalu od Budisavljević!

Primio sam vaše pismo, a i da ga nijesam primio, znao bi, kako vam je. Duša vam je uvrijedjena; no mi se moramo hrabriti i tešiti; nije to prva uvrijeda; nije jedina, nije samo ovdje. Pravoslavna Cerkva na mnogi mesti plače; no ko plače, ne propada, ne mora propasti; suze su često izvor radosti, i nebo je veseli, kad je prvo plakalo; posle kiše dúga, radost neba. — Pomislite, kako je bilo prie sto leta pod našim svetim Vladikom Jakšićem; kako je bilo pod Miokovićem, kako pod Mušickim; nije danas gore; hvala Bogu mnogo je bolje. A daće Bog, biće još bolje. Još je dovoljno naše obće duševne snage; ako nije onako svietla, onako čista, onako gotova na žertvu, kao što je bila prie sto leta, nije ni kod drugi naroda i zakona bolje, a za nas je to dobro, što je duh prosvećenog vremena oslobodio nas od one tiranske sile, koja nas je prie sto godina mučila. Još se nešto te sile nalazi, to znamo i vidimo svi, a vi je i osećate; no takovu je silu sav prosvećeni svet osudio, i ona se samo još u tiranskim državama krije, i još na gdekojem mestu i u prosvećenom Carstvu. — Alagić je ovamo tužen, kao da je on učinio eksces; sad će se odavde na to dati odgovor; sve će se kazati, i vi ćete ga čitati; a ja sam još lane sva Akta poslao našem Svetom Patriarhu, da traži i nadje leka gore; a sad sam mu opet sve to pisao; ja sam uveren, da se sad svršiti mora; neka reče Praviteljstvo, kako stoi stvar, pak da ne bivaju ekscesi. — Ja Vas molim da čuvate svoje zdravlje. Vaš je život naša radost, čest, polza. Treba ovog leta da se sastanemo, a daće Bog, te će to i biti. Vašem dragocenom Prijateljstvu preporučem, ostajem u Plaškom 19. Aprila po Srbskom, god. 1858. Vašeg Visokorodija

[Концепт у Епарх. Архиву у Плашком бр. 362 ex 1858.]

XXXI.

Будисављевић — Наћанском.

Gospodine i Priatelju zdravstvuite !

Prilika se trefila te naš Popo ide tamo, i budući da dosta zlobe i nenavidnosti svagde ima, tako baš i kod njega. Proto i nekoj nevide ga rado; zašto? to morete suditi iz vašeg počerpljenoga iskustva. — Ja neću Alagića bašh saveršhena držati, jer ga još sasvim nepoznam, ali to mogu reći, dae on dosada ovde na zadovoljstvo sviu nas jednog i drugog vjeroizповједанја, i da ja za dužnost držim za njegovo ponašanje njega pohvaliti i preporučiti, a osobito kod ovi Dogodjai od skoro, jer neznam bilise još koi tako pametno i hrabro vladao, kao štoe on. — Proto*) nebi ufano, jer za ovo pet godina štosam ja ovde nie još ništa korisna za crkvu, vjeru učinio, van akose s njegovom sobstvenom koristi slagalo. Molim nemoite primiti ovo za strast moju, nego za istinu, jurse**) drugač nemore našem dobru pomoći. —

Ja se preporučam u vaše priateljstvo i jesam

Vaš sluga i priatelj

Gospicz, 17. p. R. may 1858.

Budisavljević.

[Ориг. у Епарх. Архиву у Плашком бр. 321 ex 1858.]

XXXII.

Будисављевић — протама крбавском (Чучковићу),
личном (Трбојевићу) и кореничком (Поповићу).

Пречестнѣйшій Господинъ Протопресвитеръ,
и Честнѣйшій парохіалный Клире !

Како што насъ законодаваць Богъ учи, дае поглавита дужность родительска о воспитанію дѣце свое старати се, и да крозь небреженъ ове дужности

*) Трбојевић.

**) вальда јерсе !

родителии великоме божіемъ суду подлеже; тако исто мы као предняци и старѣшине у народу дужни смо свако старанѣ прилагати, да свету ову дужность колико у богомъ повѣреноме кругу, толико и у цѣлокупности извершавамо, ако клетви потомства и казни божіой избѣжи желимо.

Вы знате, Господо, како што поединый човѣкъ, тако и циелый народъ, безъ нравственногъ усавершенствованя, безъ наукахъ и развиваня силахъ душевнѣе, безъ драге просвѣте сирѣчь и воспитаня у тужной глупости и суевѣрію пребываютьїи чести, среѣе, напредка и благополучия имати не може, него међу другимъ людма и другимъ народы као сувъ панъ у гори стои, да докле зелена дрвлядъ расту и развиваю се, сувый панъ међутимъ труне, докле га и нестане.

А просвѣта наша нека се темельи найприе на прагу церковноме и стварма народньимъ, ерѣ е безпрекословно, да до праве среѣе наше и напредка обштегъ корачати можемо текъ крозь цркву и училишта народня, коя мы дабогме ниесмо кадри у еданпутъ подигнѣти и у савршенство привести, али смо дужни и можемо почетакъ учинити, и добаръ темель поставити, на комъ ће наслѣдницы наши чврсте и сретне куле зидати моѣи

Вы пытате, како да почнемо? А я одговарамъ съ овомъ пословицомъ нашомъ: „Докле диете не плаче, мати га се не сѣѣа“. Мы истина плачемо али неѣемо да кажемо шта намъ оскудѣва, неѣемо да тражимо или не знамо наѣи пута съ коимъ треба молити и — добыти, неѣемо да се сѣѣамо како союзна сила и слога много е учинити кадра! А тко да намъ помогне? На кога да се ослонимо, и тко е намъ наибольшій приятель? Доиста нитко другї, него мы, сами.

Школа дакле Господо, Браѣо, и Отцы народньи! тое циль мой и узрокъ кои ме е у Лику довео съ тврдомъ намѣромъ, да у томе, како ми се згода покаже — а садъ ми се чини по ванскимъ обстоятелствима судеѣи, да е приспѣла — почетакъ

учинимъ, и у томе послу онлико терета на своя плеѣа упртимъ, колико годъ ми снага допусти. —

Ясамъ одъ прилике саставио овай приклоплѣный Основъ илити Предлогъ, и шалѣмъ га на прочитанѣ, зрело рассуѣенѣ и тепло саучастие, пакъ онда (на) разговоръ съ паметнѣимъ людма у вашимъ парохіама, а особито са оныма кои болѣ свѣтъ познаю и о среѣи и чести народнѣой понятія имаду. — Васъ Пречестнѣйшій Господине Протопресвитеру зато позывлѣмъ и молимъ, да ово све колико прие Вашемъ Честнѣшемъ парохіалномъ Клирѣ окружно послати изволите, а предати се могу томе извѣстномъ уповаю, да ѣете колико Ваша Пречестность по мудрости и ревности, толико и Ваше почитанія достойно свештенство на обзиру овоме сва могуѣа чинити и садѣйствовати, ерѣ неѣу посумняти ни еднога часа, да Вы, моя Господо, неѣете хѣти прецѣнѣти она чѣвства, коя ме воде къ овоме послу, и да неѣете уважити знати ону ползу, коя бы съ оваковиємъ едниємъ училиштемъ овой нашої околини прибавлѣна била.

Садъ дакле Господо помозите и упутите народъ съ вашимъ наукомъ и упуѣенѣмъ, како да бы се народъ приклоніо къ овоме училишту и темелю наше общте среѣе, и моліо кодъ нашегъ Милостивогъ Цара, да бы намъ не само допустио наше наканѣнѣ у дѣло привести, него бы намъ и свою Милость у новчаной момѣи подѣлио — Само се по себы разумие, да вы нетѣете моѣи свакога у вашей парохіи на то приволѣти, а ніе ни нужде, него истомъ гледайте, како самъ горе казао, са изврстнѣма у вашимъ парохіама споразумѣти се. Видит' ѣете у 6-ой точки предлога, съ коимъ путемъ треба ту милость искати, кое дѣло я на себе узети, а само некоемъ одборѣ на подпись и знанѣ дати хоѣу.

Свршуюѣи молимъ, да ми Ваше и народно докончанѣ, саподписано одъ нѣколицине, и колико могуѣе више нарочитѣехъ*) ваше парохіе, до конца

*) т. ј. угледних људи.

текуће године послати изволите, а међутимъ у овоме дотичномъ предлогъ јоште што приврћи или одврћи по Вашемъ расуђеню на подпуној слободи и вољи стои. — Остаетъ свако добро желећи и Вашиемъ молитвама препоручуюћи се
у Госпићу, 12. Октобра 1855.

Вашъ преоданый приятель
Бѣдисавлѣвићъ Г. М.

У дну писма ставио је сам ђенерал ову примедбу: Iz nekoj uzroka poslato kasnije na 1. Januar p. r. od godine (1856).

Овоме је писму приложио свој *Предлог* који гласи:

Предлогъ у погледу едне србске школе у Госпићу за Личкй и Оточкй Региментъ и ближню Околину, илити за онај предѣлъ који е одъ Велебита и Канеле ограђенъ, и као за едну общину природно одлученъ; која школа за младиће восточногъ вѣроисповѣданія — у овакоме на обзиру црковне и народне просвѣте са свимъ одтргнутоме крају — одъ велике е и приеке нужде. Овој нужди дакле доскочити моћи, и потребита средства къ достиженю те благодетне цѣли докучити, ставити се може по моме мышлѣнју на слѣдеће вопросне точке, а то:

1. Зашто е нужна ова школа?
2. Коя средства и коимъ путемъ могу се набавити и достићи?
3. Зашто башъ у Госпићу школа да буде?
4. Ако се средства достигну, како да се училиште устрои?
5. Ако се цѣль постигне, тко и како треба съ обѣдинскимъ добромъ управљати?
6. Съ коимъ путемъ и како допуштенъ къ дѣлу добыти се може?

На прво питанъ одговоръ:

Будући пѣние црковно и знанъ правила едное између најпрвые украшения православной Црквы, безъ когъ благолѣпне побожности, одушевлѣня и созидања хрістіанскогъ у Цркви узалудъ е тражити, и будући штое очевидно, да многе цркве не само

што немаю способные поичика, него и оскудица е у томе таква, да већь нема тко ни божествене службе одговарати, те тако остаю многи поводомъ тога дулѣ времена безъ божіе службе на жалость и срамоту православногъ закона, кое придоноси колико злочасты уплывъ на нравственность народа, толико и шкодливо дѣйствуе на цркву уобште; — а будући што кодъ насъ ниесу обштества црковна іоште жалибогъ уређена онако као кодъ другогъ образованиегъ и имућниегъ свиета, гђе готово свака црква и свою цѣлисходну школу имаде, оскудица ова и неволя наша честноме парохіалноме Клиру башъ приписати се не може: — Зато овако едно училиште народно имало бы найприе тай спасоносный предметъ, да цркве и обреде црковне съ добрымъ спомагачима снабдѣ, гђе бы свака парохія по два способна дѣчака у школу давала на вриеме како бы се обште уредило, како бы не само оскудицы кодъ божіе службе избѣћи се могло, него бы и истіи младићи могли затиємъ по селима съ маломъ плаћомъ за наукъ друге дѣце служити, и тако бы просвѣта црковна све товећма разгранавала се, што бы честноме парохіалноме Клиру колико при обавляню божіе службе толико и кодъ преподаваня хрістіанске науке велика помоћь и олакшица прибавлѣна была. На истый начинъ училиште ово имало бы ту благотворну цѣль, да, како бы се послѣ цѣлисходно одредити обнашло, съ полезниємъ наукама просвѣштава и къ свѣсти приводити народъ, да зна цѣнити оно све што е народно и што корача до чести, среће и напредка обштегъ; напоследакъ ова школа была бы красно оно предуготовление младићима ониємъ, кои желе себе црковноме чину посветити.

Друго пытанѣ: Коя средства и коимъ путемъ могу се набавити и постићи:

Кад бы свака душа у три пута, т. е. у три године по 6 гроши дала, дакле сваке године по 2 гроша; а то одъ прилике узмимо овако: Два ова Регимента имаю 70000 душа, а имаю и више, онда

бы добыли 21.000 фор. Къ томе кадъ бы се съ нашомъ доиста праведномъ и благодетномъ ствари ослонили на Милост Царску и на Патріарха, а кадъ бы се вруѣ обратили съ нашомъ молбомъ и потребомъ на остале единовѣрне, пакъ и иновѣрне рачителне благотворе, могли бысмо поуздано до 24.000 фор. довести. Съ 5—6 хиляда могли бы здание школско подигнути, а остало положено на прибытакъ илити камату было бы довольно одтудъ плаћа учителю и за дрѣге потребе.

Треће: Зашто башъ да школа буде у Госпићу?

Узмимо мѣсто кое намъ драго у овой Околини, ниедно неѣмо наѣи тако згодно и прилично за школу као Госпићъ, еръ овѣ има доста наблизо кућа дѣцы за квартире, да ни у најгоремъ времену не могу сметена быти у школу долазити, или се когъ другогъ препятствия бояти, къ томе има Црква, коя е снабдѣвена съ потребитиємъ кругомъ кнѣига, а и здраво е мѣсто и има здраву и добру воду, у осталомъ како се само по себи разумие, штабално ово мѣсто и тржиште дало бы свагда више прилика дѣцы у дружевномъ обхоѣеню и изображеню ползовати се, а и родительима честѣ о дѣцы своіой потребите ствари разабрати, него ли ма кое друго мѣсто, на послѣдакъ школа бы ова подъ наибольиємъ надзиранѣмъ стояти могла.

Четврто: Ако се средства достигну, како да се училиште устрои?

То самъ напоменуо у првой точки, и зависит'ѣ одъ общтегъ договора, кадъ сирѣчь школу подигнути више позволѣнѣ добыемо.

Пето: Како бы требало съ обѣинскимъ добромъ управляти?

И ово пытанѣ зависит'ѣ одъ общтегъ споразумлѣя, кое ѣе имати установити правила, и одабрати членове кои ѣе съ тиємъ управляти.

Шесто: Съ коимъ путемъ може се допуштенѣ за ово дѣло добыти?

Кадъ бы се предложило вышиємъ властима, пакъ и самое Цару, да у свемъ Царству кодъ свию

вѣроисповѣданія постое школе за наукъ христіанскій, или посамо као народне, или скопчане съ дру-
гьемъ училиштми, кое су снабдѣвене или съ школ-
скимъ фондомъ или съ милости Царскомъ, — у овоме
пакъ сиромашномъ предѣлу имаду нѣмачке школе,
гѣе су готово сви учителя римокатолицы, и тако
дѣца западнѣгъ вѣроисповѣданія имаю довольно при-
лике у христіанскомъ закону воспитана быти, напро-
тивъ дѣца восточногъ вѣроисповѣданія народа, кои
е быо, есть, и остае свагда своје Цару вѣранъ,
нити могу на овай начинъ довольно имати науке,
нити народъ има другогъ средства осимъ своимъ
трудомъ стеченогъ: — и тако се поуздано казати
може, да ће влада допустити, да народъ и други
рачителни благотвори на овакій спасителный олтарь
жертву принесу, зашто безъ просвѣте церковне и
науке христіанске нити се Богу, нит' Цару, нити
самомъ себи дозвѣствовити може.*)

[Епарх. Архив у Плашком бр. 906. ex 1855.]

XXXIII.

1. Посланица Ђенерала Буде личним Србима о оснивању српске школе године 1856.

U ovim Predjeli siromashnog naroda serbskog ni
Prosveta niti Razum niti Iskustvo nas josh opomenuti
kadri niesu da Pushka i sablja niesu kadri usrećiti Narod;
neg dae Dushevno izobraženje moć ona, koja i nai-
vishu sirotinju u polezno i dobro stanje privesti more.
Jer gde neima izobražena Ducha, tu neima nikakva
Ponjatia, a gdi toga nema, tu nitje dobre Wolje niti
Revnosti, i doista ni u kome predjelu našhega czarstva
nie toga vishe primjetiti, nego u ovom ovde siromashnom
Narodu Serbskom.

Udaljeni od svakog učilishta narodnog, i lisheni
svakog Sredstva i — Podpora doshaoje ovde serbski

*) Овај је оригинал писан руком Милутина Тесле, а само потпи-
сан (ћирилицом) руком Ђенераловом; док је концепт, који се налази
код г. Будисављевића, писан руком Ђенераловом и то латиницом.

narod do toga žalostnog stepena, da mnogo czerkava imade, gde neima tko Božie službe odgovoriti, jerbo od Karlovcza do Dalmatie nema skoro srbske shkole, a od srbskog čitanja ali Pisanja, osim sveshtenstva ni spomena nema, pak i kakvoe sveshtenstvo? Siromashnog Sveshtenika Diete prinushdeno preko mnogi Prepona — borećise sa mukom i nuždom, i neimajući drugog Puta za onaj komadić hleba shtomue otacz s-mukom ufatio neupustiti*) uči neshto kod Otcza, a zatim probavi 3. Ljeta kod Episkopa dok primi neko sveshteničesko izobraženje, a vishim dijelom samo uobraženje — izidu onda u narod te budu sveshteniczi, al' kakvi? Otiskaose od jedne obale a drugoi nie moga(o) doseći, i tako biva mnogi na mjesto ogleda i duhovnog učitelja — — ah nesmiem da izgovorim — ona Nedosega, za koju pametan u zemlju gledati mora, a ostali za Rugo deržega.

Eto daklen, ovoje sva Inteligencza ovog siromashnog, i Bog zna, na koi način — dobrog Naroda Srb-skog, koi ovde dvie tretine sačinjava.

Rodivshise i skoro czielo moje življenje megju njime provodeći, vavek sam mislio, na koibi način ako ne bash odma pomoći, a ono barem neki Početak učiniti, nebili dobri Tvoracz kroz to josh kome u sercze i u Razum svoju Blagodat ulio, koibi bili kadri dalje i bolje Polje posiat, dabise kada dobru Plodu nadati mogli.

Kadbise daklen u ovom kao reko udaljenom i svakog Sredstva lishenom Predjelu jedna Serbska Shkola ustanovila, gdebi od svake Parohie po koje Djete, kojese već njemeczki učilo, moglose primiti i toliko za sad naučiti, da mogu u Selim(a) oni opet kao učitelji manko čitanja i Pisanja i kao Pjevczi u czerkvi služiti, to bi odma neki Početak bio, a dalje Bog, dobra Wolja i dobro Ponjatie naćiće Sredstva, daimse kadgod Minerva odazove.

Podpisani czerkovni oczi u ime male gospichke obshtine i s moim sporazumjenjem žele ovaj sveti Početak preduzeti; dabi shkolu napravili, i neki fond uredili, da mogu Naučitelja sposobna izderžavati, obraćajuse na milosrdie vasheg N: N: i Braću Pravoslavnu, koimje milostivi Bog nesamo dobro stanje i shkole velike i

*) т. ј. да не упусти...

male već podario, dabi Rukomoćni bili, i podarili svoju siromashnu i zanemarenu Braću, da i oni Danas sutra Dushevnim očima progledati i sveblagom Tvorczu Naplatitelju userdnu molitvu za svoje Priloženike odati mogu. Izvolite N. N. potruditi se i u vashoj okolini dobru Braću na Prineshenje Dara ka ovoj svetoj czjelji pozvati, onda Plod vashog truda i bratinskog milosrdia na ovo Obshtestvo poslati!

XXXIV.

II. Посланица Ћенерала Буде личним Србима о оснивању српске школе г. 1858.

Tko ochnjega*) vida neima, onai nie kadar niti divno nakichene Ljepote, niti zlogrozecse strahote ovog svieta razgledati, takove užiti, ili zadniemse pametno ukloniti! —

Koi narod prosvieshtenja neima kakoche on da vidi u chemuse njegova srecha sastoi, kojali su sredstva potrebita za takovu postichi, — ali evo žalosti, tkoche Narod kroz stoletia u Robstvu neznanja stenjuchi uputiti, dase ovako obsche Blago nemore na jedan mah izcharati iz zraka (i) pred pred oči telesne, jer dushevne tvrdo spavaju, bacziti, dase svaki od koristi toga Blaga pre-svjedoči. Ne, Ne! Bracho! ovo naidragoczienie Blago Prosvjeshtenja moremo mi samo malo po malo, a nashi Potomczy tekar podpuno uživati, akose jednom pochnemo sami o sredstvi starati, koimbismo ovaj sveti czilj dostigli; ali kako reko sami dase pochnemo starati, pak kad takovo sredstvo nachemo da nemuchamo tamo amo kao kap vode u sudu, neg dase stabelo ovog svetog Della primimo, pak da izduramo do kraja za srechu našhu, a nashega Potomstva osobito, kaose oniem Ljudma pristoi, koibi xelili, ako ne napervo, ono manko upored s- drugim slavnim narodi stupati, a negledati od zada kao magare za konjma, ili u jarmu gluposti stenjati kao kmet u naopaka Turchina.

Nasha dosadashnja obstojateljstva i mnogi uzroczi koi netreba ni opominjati ostavilasu nas iza svie pod

*) Ch ima три значења код Ћенерала: ч, њ и ђ.

nashim preblagim czarem stanujuchim narodi; sva nasha Bracha Horvati rimskoga vjeroispovjedania, kao i Slavoncz, Sziemcz i Banatjani imalisu shto od czara, shto iz drugi vrella czerpati, samo mi dosad od sredstva iz Lienosti udaljeni mislimo da neima na svietu druge Pomochi, vanda tko pruži kessu — u kojususe svi nachi stari ufali, i u tom ufanju i pomerli; nieli daklen milostivi Bog nama i nashem stoletiu opredielio, da nachemo kamen mudrosti. Evo daklen Bracho mog mishljenja, pak svak svojim na Polje, da biramo i sastavljamo shtoe naibolje, pak da ako Bogda napreduemo pod milostivom zashtitom nashega czara, i rukopomochi drugie Wlasti, koi danas jednodushno*) za Napredak i Prosvjeshtenie Naroda svie brez Razlike teže.

Kad bi svaka Dusha nasheg Vjeroispovjedania u Regim(en)tu po tri grosha jednom za vaviek dala (to bi na jednu kuchu cheje 20 cheljadi tekcar 3 f izishlo) ondabismo preko 6000 fr. Capitala imali od koibi samo po 6 na stotinu 360 f. Interessa svake godine imali, daklen 25 f. na mjesecz Nauchitelju a 5 f. njegovu Pomochniku. Shtobi preteklo, ili shtobi morebiti vishi Interess mogli dobiti, tobi na druge shkolske potrebe i na samu shkolu upotrebiti mogli.

Po mom mishljenju ovabi shkola morala od svake Parohie po jednog ali dva Djaka primiti, koibi Doiduchi svjeshteniczi ili manko dobri seonski nauchitelji biti mogli, skoimbi nachinom sav Narod od nji korist imao. Iz togbi uzroka trebalo, da svi Djaczi budu prie njemachku Trivial Shkolu pasali, dasu krotkog i sposobnog Ponashanja, koibise mogli u ovakom sluchaju od milarske službe odpustiti, kadbi koi chio sviashtenik biti.

Ja sudim dabi ova Shkola iz sledechi uzroka i Napredaka naibolje u Gospiću mjesto imala, i naiizverstnie nashoj czjeli odgovarala, a to:

1-vo Nash Gospodin Episkop**) i Rodoljubacz daobi nam vaviek u Gospić onakovog sveshtenika, koibi kod svoje male službe i Nauchitelj biti mogao, a tobi pobudilo nashe mlado Svjeshtenstvo, tebise mnogi zatiem

*) Примједба пуковника Леке: *Ал си наиван био бабо!*

**) Каћански је те године постао епископ.

tersio; vinderbi morao ovi nauchitelj Pomagacha imati, da, kadga njegova služba kud zovne, Djaczi sami ne ostaju.

2-go. Bivsha Kucha pokoinog Georgie Doshenovića jest s- trudom obchíne gospićke za svieshtenika kupljena, daklen josh s- malim stroshkom morese ova kucha i za prebivalishte Pope i za Shkolu urediti, i tako nebi bilo nužno dalje Shkolu i Kuchu za nauchitelja tražiti.

3-che. Czerkvabi u kraj Shkole bila kojeje za Djake i nauchitelja sgodno.

4-to. Djaczibi u Gospichu vindar vishe Prilike imali shto vicheti i uchiti, nego na selu; bilibi pod Na(d)zorom i oni i Nauchitelj starie, i nebi mogli tako lako prepustitise ljenosti, ali kakovoj drugoj nevaljalosti.

Kadbi Svjeshtenstvo s- trudom njihovim ovom pre-dobrom i sretnom nakanjenju Narod sklonilo (o tko nevidi ovakove Sreche — nie vriedan da ga Suncze grie —!) ondabise u Dogovoru s- Parohi i drugim za takovo Preduzetje vrednim i sposobnim Ljudma Dogovor i tverd(i)av ucinila, kakobise Shkola, Nauchitelj i Kapital novacza ustabelio, i tkobi i kakobise s- ovim Dobrom upravljalo, s jednom Rieči zakon za svu Buduchnost položio.

XXXV.

Будисављевић — прото Трбојевић.*)

Будисављевић — Трбојевићу.

Čestneishi gospodine!

Ovae moja priklopljena Namjera**) zbog neki uzroka zakasnila, ali shtoe odloženo nije ostavljeno, — tako molim do ultimo mārza ove godine da gledate sver-shiti, i poslati. Ja ujedno i Diöcesalnom Administratoru (Каѳанском) šaljem sve i sva, i nadamse daćete na skoro i od njega Upute dobiti.

Zdravstvuite i na dobro vam Blagi Dani doshli, i

*) Данило Трбојевић (рођ. 1812. † 1903.) лички протопоп од г 1845—1890.

**) т. ј. предлог за школу.

dabi Bog dao, dabi oni nashem Narodu oči otvorili, i uviditi dali, kakva sreća nashem Potomstvu u ovoj Namjeri predstoi.

Gospich den 1-ten Jäner
1856.

Wash izkernjeishi
Budisavljevich.

Споља написао прото: Вѣ Медцѣ, 22. Декем. 1855.

[Ориг. у Епарх. Архиву у Плашком бр. 209. ех 1856.]

XXXVI.

Будисављевић — Трбојевићу.

Čestni gospodine Protho!

Dobiosam od gospodina Archimandrita i Administratora Pismo, u komse radue za nash blagodatni početak narodne sreće, i gde mi kaže da će odma od te Namjere nashe i Sv. Patriarcha obavjestiti; i kaže da nie moguće da ima kakva čestitog Srbljina, koi nebi ovoj czjeli pripomogao. Pisao mie i gospodin Protho korbavski,*) dase on i njegovi raduju ovom Početku; a i s ljudmasam ovde nashim iz mnogi sela govorio, i svak kaže, dae to dobro, i dasu oni gotovi nato pristati samo dokse pozovu. Daklem gospodine nesumljam ni naimanje, da vi nieste i nećete sva moguća upotrebiti, da Narod vash reče očemo, a za sada vishe ne treba, dok czarsku milost i dopuštenje ne izradimo. Kad jednom budemo imali Narodno Dozvoljenje, onda ja odma idem u Karlovac dase sporazumiemo s- Administratorom, a (sa) svetim Patriarchom divaniosam otome ja josh kadsam iz Banata amo poshao, daklen vidite dasam ja one Pute poprimio, na koimse mora i more do czieli doći, i takose ufam daćete vi kao Pastir vashega stada doista sav trud položiti, da budete u Kruni narodnog izobraženia i narodne sreće jedan dragi kamen.

Moleći vas, dami shto prie obznanite, kako stvar napreduje, ostaem

Gospich dne 18. Febr. 1856.

Wash izkernji
Budisavljevich.

*) Тога писма нисам могао наћи.

XXXVII.

Трбојевић — Будисављевићу.

Waše Wisokorodie!

Dok sam ja blagodetelni Vaš *Predlog* za ustanovljenje serbskonarodnog učilišta primio, taki sam pohitao, predpostavno Načalstvo moje o ovom velevažnom predmetu izvestiti,*) i odtuda sam nastavljenje iskao, za daljno delanje u tom bez pogreške preduzeti moći.

Ovo uzmoljeno uputstviје dakle izgledam ja sad od strane Visok. Consistoriuma našeg, i dok to dobiem, gotov sam, sve ono što se god bude moglo, k- dostiženju ove plemenite celi s- najboljom revnosti činiti. Tako mislim, da su i ona dva Protopresbytera morali učiniti, i mislim, kad nastavljenje dobiemo, onda ćemo jednakim korakom stupiti, jednakim glasom vozopiti, i tako u slogi i jedinstvu, a sporazumljenjem našeg Poglavarstva mnogo ćemo lakše i postojanie u ovom poželanom Preduzeću uzpjeti.

Što Corbaski Prota (Чучковић) veli, da se tamo sa svoima ovom početku raduje, — to ne znači još ništa**) nego ako Bog da, da ovo Delo dodje sretno na videlo, onda ćemo se lepo radovati, *treba skočiti pak onda učiniti hop!*

Ja isповједam čisto, da se ovom preduzeću i ja mnogo radujem, al' pri svoj toj radosti, znajući dobro okolnosti naše i naroda našega, u velikom sam strahu, i koliko godj većma želim ovo blagodatno preduzeće dokončano očima viditi, toliko me nekakov strah većma obuzima, da ćemo u ovom delu teško uspjeti.***)

Ja ću, ako ikako budem mogao, u svaku moju parochiu sam doći, da bi Ljude o ovom predmetu oba-

*) Генералов син пуковник Александар примећује на ово: реци боље денунцирати!

**) И овде примећује пуковник Александар: Овај већ сад очевидно персифлира и већ му није право на проту крбавског!

***) Овде примећује пуковник Александар: Ту смо, ту смо, а резултат већ унапријед навјешта!

vjestiti i k- nuždnoj nam slogi skloniti*) mogao, i neću zaista žaliti truda moga, a od uspjeha što nam Bog dade. Što jošte nismo počeli to nie škoda, jer bolje je sporo i lagano ići pak dobro sveršiti, negol' berzo i naglo terčati a ništa ne sveršiti.

Ovo Vam, na preštimate, ovaj čas primljeno Vaše Pismo od 18. t. m. ponizno odgovarajući, i u Vašu Blagonaklonost učtivo preporučujući se ostajem**) u Medku dne 8/20. Febr. 1856.

Wašeg Wisokorodia najponizni sluga

Dan. Terboević

Protopresbyter.

На полеђини написао ђенерал: primio na 22-ga lbr. 1856.

Послије тога издао је прото Трбојевић слиједећи циркулар на подручно свештенство:

Честнѣйшии Гд. парохіалнии священицы,

мени любезнии!

Ние потребно да намъ тко доказѣе, да би за насъ и за савъ народъ нашъ несамо одветъ полезно, него и необходимо нѣждно било, да се у отечествѣ нашемъ баремъ една сербско народна школа установи, гдѣ би се дѣчица наша лѣпо у матернѣмъ народномъ нашемъ езыкѣ учити могла, найпре у основыма светогъ вѣрозакона свога, накъ онда у свемѣ оному, што имъ за народный поносъ, за честь и поштенѣ предъ цѣлымъ свѣтомъ слѣжи, и безъ чега човекъ нити овога свѣта сре-танъ, нити на ономѣ свѣтѣ спасенъ быти можетъ. — Мы знамо добро, любезна Братъо, а треба да и народѣ нашемъ то ка-жемо, да е найсретнии и найштимати народъ онай, кои е најболѣ наученъ, најболѣ воспитанъ и изображенъ, ерѣ съ наѣкомъ и знанѣмъ скопчанае сретъа и напредакъ и свако благостанѣ целогъ народа. Напротивъ тога пакъ знамо, да е найсретнии и найзабачении народъ онай, кои е невоспитанъ, ненаѣченъ и неизобразенъ, ерѣ таковоме народѣ свезане съ и руке и ноги пѣстымъ незнанствомъ и глѣпостію, и за то онъ выше пати и мѣчи се, негол' живе и ужива, ерѣ онъ е

*) Примећује пуковник Александар: т. ј. колико је могуће кварити.

**) Прим. пуков. Александар на последњи став: Лисац!

выше съ неразѣміемъ сапетый робъ, негол' просвештеный слободный народъ. Овай се послѣдній невольный слѣчай, и ова патѣа понайвыше данасъ код насъ и кодъ народа нашегъ, съ великимъ осѣтъанѣмъ опазити може. —

Мы немамо данасъ у целоме отечествѣ нашемъ (Лици) ни едне сербске народне школе, пакъ се башъ и не бринемо за то. А да разсѣдимо, ели право, ели лено то одъ насъ, да мы за овѣ найнѣжднію намъ стваръ овако не маримо, и да овай чѣвствителный недостатокъ немарно и равнодѣшно очима гледамо? — Заиста то ніе у редѣ, и ако итко, то тѣмо мы найпре, за овѣ немарность нашѣ, самомъ богѣ одговарати!

Одъ насъ не иште се, да мы священицы, сами начинимо школѣ, али дужность е наша о установлѣнію такове свойски бринѣти се и свесердно настояти, не би ли макаръ кадъ, до овогъ пожеланогъ успѣха дошли; но ако башъ по несретѣи, овај циль за живота нашего и непостигнемо, — нетѣмо ба-ремъ тай грдный грѣхъ немарности са собомъ у гробъ однести. — —

Истомъ, докъ самъ я и самъ брижльиво размышлявао како бы амо о установлѣнію Сербске Школе найудобніе што-годъ дѣлати почети могли; истомъ докъ самъ у той мысли быю, али ево, Нѣгово Высокородіе, родолюбивый нашъ Господинъ Генераль Буде отъ Будисавлѣвичъ назва намъ, са своимъ добромышлѣнымъ Предлогомъ, о установлѣнію сербске школе — добро ютро!

Видетѣи я да е предлогъ овай добро удешенъ, а къ томѣ одъ таковогъ мѣжа саставлѣнъ, кои га подпомагати и волѣ и снаге довольно имаде — обрадовао самъ се, и да бы болѣ и успѣшніе почетахъ у овомъ дѣлѣ предѣзети могли, упытао самъ Высокодост: Консісторіѣма, као прямое Началство наше, како тѣмо о овомъ предпріятію дѣлати почети. Ово е питанѣ ишло и до Нѣгове Светости, Господина Патріарха нашегъ, и онъ е стваръ овѣ не само милостиво одобрію, него намъ крѣпчайше препорѣчію и наложію, о установлѣнію сербске школе свойски и всевозможно бринѣти се.

Желетѣи я светой дѣжности моіой свагдѣ, а особито у овомъ отношенію вѣранъ остати — шалѣмъ вамъ ево предлогъ Высокословѣтогъ Родолюбца нашегъ, Господина Генерала Бѣде, скѣпа съ позывомъ нѣговымъ, све у оригіналѣ съ тѣмъ упѣтствіемъ и препорѣкомъ, да се свойски побринете

згоднѣ приликѣ улѣчити и при таковой велеважнѣ стварѣ овѣ, ако башѣ не свой общини, а оно баремѣ одабранимѣ членомѣ нпр: унтероффіціромѣ, старешинамѣ, церковнякомѣ и т: д: съ разлогомѣ предложити и на свакій начинѣ склонити ѣѣ, да вамѣ изясненіе од стране общине подпишѣ, да они сви на то радо пристаю, и да желе, да се сербска школа, по предлогѣ и позивѣ Господина Генерала Ѣ Будисавлѣвичѣ отъ 12. Окт: пр: л: установи. Нека се потрѣди свакій отъ Васѣ, на ово изясненіе по 10 или 8 или баремѣ по 6. вриедны подписахѣ у своіой парохіи прибавити, пакѣ то и самѣ подписавѣ овамо послати.

Срамота бы то была, да кои отъ насѣ у своіой парохіи са овимѣ дѣломѣ успѣти не бы могао. — Ово све препишите сваки за себе чисто на особеномѣ папірѣ, овдѣ день пріятія и отсланія точно назначите и све у подпѣномѣ редѣ, лепо и чисто по сигурномѣ Експресѣ на рецеписѣ еданѣ дрѣгомѣ врѣчите.

Ово вамѣ у смыслу Високородногѣ Консистеріалногѣ Налога отъ 15 феврѣарѣ: с: г: К: 152 долженственно препорѣчѣютьи о успѣхѣ овогѣ дѣла, стална извѣстія отъ Васѣ своимѣ временомѣ очекѣемѣ. Здравствѣйте.

У Медку, дне 7. марта 1856.

Даніилѣ Трбоевичѣ

Прѣтопресвѣтерѣ.

[Архив личког прѣтопопијата бр. 43 ех 1856.]

На прѣтину понуну дадоше тѣтори медачно општине
ову изјаву:

Изяснѣніе.

С коимѣ ми на краю подписани као одабрани чланови парохіе Медачке, од стране све наше парохіалне обѣине изявлюемо, да на Позивѣ Високороднога Господина Генерала Буде пл. Будисавлѣвића, под 12. октобера 1855. коим се установлѣнѣ едне *Сербске народне школе* у Госпићу предлаже, где би наша деца (коя добровольно у исту школу иѣи желила буду) у науки христіанской и осталим хасновитим наукама обучавати се могла — радо и свесрдно пристаемо и желимо од свега сердца, да све оно, што е предхвалѣни Гдинѣ Генералѣ у своме горе споменутомѣ предлогу поради

установлѣня ове школе назначіо точно подпунито и што е могуће скоріе испунѣно и у дело приведено буде.

Ово изясненіе наше потверђуемо ми нашим подписима а незнајући писати постављамо знаменѣ светого креста кодъ нашихъ имена. У Медку дне 4. маја 1856.

Потписани су: Прото Трбојевић, Сава Трбојевић, капетан у пензији, Петар Цигановић трговац и Дане Љуштина поштар.

[Ориг. у Архиву личког протоп. бр. 152. ех 1859].

XXXVIII.

Нацрти предлога ђенерала Буде Српском Сабору.*)

I. Мишлієня нуждние и полезние Предмета за доидући народни Саборъ, за Плашачку Диецезу.

Такови се состое у Школамъ, Научителіи, Свѣштенству и Церквами.

1-во Школа колико и какве да буду?

На 1-во школа требалоби садъ изъ почетка да буде една горня (главна) кодъ штопа, гдеби и прото пребивати морао, пакъ коликое могуће у свакои Парохіи по една, а кашнѣ и у селие по могућству.

2-го. Какобисе школе начиниле, и каква би зданія имала бити?

На 2-го требалоби у милостивногъ Цара просити строшакъ, а обштина да роботу даде. Зданіяби морала толика бити, да научитель има 2 собе, кувиньу, камру и свои подъ, а на другу страну (да буде) една велика соба за школу.

3-ће. Какобисе и сколико научитель морао плаћати?

На 3-ће Научитель од селски школа мораоби манко 5 ф и 4 Кара (кола) дерва парохииални пак 10 ф и 6 кари дерва, а одъ горнѣ школе 15 ф и 6 кари дерва имати и свака школа за себе 6 кари дерва.

*) Ово су нацрти предлога, што их је Буда или поднио или канио поднијети као посланик на срп. народно-цркв. сабору. Нацрти потичу по свој вероватности из год. 1847—8.

4-то. Ћоколембисе ови новци извадити могли да Народъ яко нетерпи?

На 4-то моралаби свака душа*) на годину по 1 краицар платити коеби доста било, или дошлоби одъ прилике до 15 ф на село, кое бисе лако кроз общество на други начинъ извадити могло.

II. Нужни Предмети на народномъ Сабору.

Школе и Учители.

1. Колико и каквие школа треба?
2. Какви научители треба да буду?
3. Што треба у којои школи предавати?
4. Какобисе научители плаћали?
5. Како да се школе и стоибине учителске саграде?

О свештенству и церкви.

1. Какво свештенство треба да буде?
2. Какву стоибину и ће (гђе) свѣштенство треба имати?
3. Колика, како, и одколен плаћа свештенику дасе опредѣли?
4. Тко треба на церкву и савъ церковни редъ да пази?
5. Какосе могу церкви у добромъ сталежу уздержавати?
6. Како и што треба свештеникъ да у церкви проповѣда, и како при Божий служби и молитвами да миръ и редъ обдержи?
7. У колико има свештеникъ пазити на школе?

О Литератури.

1. Тко треба наивишъ у литератури дасе изображава?
2. Какове книги треба дасе за школе сеоске а какове за више дасе заведу?
3. Какове за свѣштенство осимъ Церковне?
4. Какове за Научителѣ осимъ горе споменути?

*) Тада је било 4700 Срба у личној регименти.

III. Покушај како би се у личном регементу завеле садањем времену одговарајуће корисне народне школе.*)

У оно вријеме, када се народ ослободио турског јарма и дат му још сад постојећи војнички устав, живили су људи у већем броју у задрузи, били су ма колико прости ипак побожнији (religiöser) и чеднији (gesitteter) него сад, боље обрађивали земљу и бијаху имућнији него данас, само им оскудјеваше за војничку службу изображенијех индивидуа. Тај недостатак попуниле су њемачке школе, које за не дуго вријеме дадоше регементу толико способнијех људи, да нас је (данас) доста и у армади, и да на вишим и највишим мјестима служимо на понос и дику свог завичаја.

То је био први корак за подизање домаћег војничког сталежа, никако пак за подизање земљорадње и морала, што се види кад сравнимо садање стање са давном прошлости.

Законодавство, као и небројени пројекти, путовање високијех дворскијех комисија и дворскијех власти бадава покушаваху, да у сугласје доведу некадање благостање и моралност народа са постојећим уставом, јер не хтједоше увидјети, да граничару недостаје просвјећеност другијех народа. Кад народ већ бијаше огрезао у свакој опачини, краћи, отимачини, пијанству — често поред лабавог вршења полицајског реда, налазећи (пошто је налазио) преступник склониште у турској и у Далмацији — мислило се подизањем *опћинскијех школа* пробудити религиозност и морал, а тиме економно стање побољшати.

То не бијаше прави пут, а да је тако треба упоредити некадање прилике и данашње, да се види, колика је поквареност и како се ужасно нагло ближи сиромаштво и пропаст, чему би само висока влада њег. Величанства могла доскочити. Главни су узроци тога стања:

*) Ово је препис или превод ђенералова нацрта писан руком пуковника Леке. Оригиналa нисам могао наћи.

1. У почетку имала би једна кућа много земље, гђе би и највећа фамилија могла држати доста блага а торинном и угарењем нашла би изобиља жетве.

2. Природно је дакле било благостање граничара, а за скупоћу готово се и није знало, јер цент соли, који је граничар требао за своје благо коштао је 1 фор. барило (аков) вина 1 ф. и мање, јер се онда није знало за несретно пијанчевање, него би временит човјек и његова жена само о великијем празницима, пировима и парадним приликама окусили вина а младеж би се стидјела пити, јер би била срамота.

3. Народ је живио природно по старом обичају, није долазио у додир са поквареним туђим свијетом него је умио поштен и чедан бити од свога свештеника, а марљив и раден од свог скромног кућегосподара, којему је сваку покорност указивао.

4. Њемачке школе, као што рекох бијаху потребне само за војнички сталеж, а за тежака баш од никакве користи, пошто се писмена младеж одавала само милитарској служби, а не раду на економском усавршењу.

Ad 1. Гђе је некад прије 80 и 100 година само једна кућа била, та земља дијели се сада по 10 до 15 па и 20 кућа. У оно вријеме имала је највећа кућа 100 до 150 јутара земље; нека је претворила четврти дио у ливаду, могла је укосити сијена за неколико стотина оваца, а сламом хранити 60—80 говеда уз неколико коња.

Нажалост осталог је наставка нестало. (Примедба пишчева).

Д о д а т а к.

I.

Александар Будисављевић — Јанку Шафарику (у Београду).

Високопоштовани Господине !

Кад Вас на једну околност сетим, можда ће те се онда и Ви мене опоменути.

Било је то године 1871. Месеца Јулија п. ст. кад сам се путујући Дунавом доле с Вама на лађи састати и упознати срећан бијо. Ви сте, ако се неварам, путовали из Пеште а ја сам долазио из Карлсбада, почем сам у Егеру посјетио кућу, гди је Деспот Георгије Бранковић негда боравијо. Том приликом предаосам Вам молбеницу Високој србској Влади у Београду од оне старице из Егера, у којесе налазе преоставше ствари Деспота Бранковића, да би јој влада речене ствари одкупила. Јасам онда бијо Капетан код српско-банатске граничарске пуковније у Белојцркви.

По разпусту банатске војене границе стигао сам к 56. пешачкој пуковнији, и ево ме сада у Вадовица у Галицији.

Сад, високопоштовани Господине, можда ће те се на ме опоменути.

Ако ме та срећа послужи онда се надам, да ће и моја молба у Вас блага одзива наћи.

Чудноват ће Вам се учинити садржај те моје молбе ! А можебит' и јест нека слабост — с моје стране, с таким чим заниматисе — ! ал' сад — Ви опростите !

Сад прелазим на ствар :

У мојем племену сачувалосе устмено предавање „да су се три брата од турског зулума изселила из Херцеговине у Далмацију, којима су имена била: Будиша, Јуриша и Пилип. Од Будише су потекли Будисављевићи и Будаци, од Јурише Јуришићи а од Пилипа Пилиповићи. Будаци, Јуришићи и Пилиповићи прешли су временом римском вјерозакону, а Будисављевићи су остали старовјерци. Ови су се преселили из Далмације у Лику. Ту су се населили у место Мушалук, а кад Турци Лику освојише, кренуше се из Мушалука под Ум*)

*) Правилније: Хум.

код Оточца. Кад наши Турке изтераше из Крбаве и Удбине града (до 1659), одоше два Брата, Тошо и Малеш, у Крбаву и населише *Пећани* и трећи брат оде у Брлог и т. д.“

Спомињало се, дасу моји имали неке старе „Листине“ (Пергаменте) но то се због незнања и нехатости а пре још и због непрестаног рата с Турцима и немира погубило.

Толико о том предавању. А сад нешто друго:

Године 1531. бранио је Никола Јуришић Кисек (Orűns) у Унгарији против Сулејмана. Колико се од Јуришића и браће му из Хаммерове повјестнице турског царства сазнати може толико ми је приступно, ал' даље нит ми допире моје знање, нит' имам средства нит прилике дасе обавјестим.

Немам дабогме доказа даје исти Никола Јуришић потомак горе реченог Јурише ма да се предавање, време а простор прилично подударају, али мене ствар ипак интересује, ма да ми није од користи.

Ако има игђе извора, одкуд бисе знати могло, *тко су били Никола Јуришића предци и какосу се може бити пре презименом називали*, Вама ће бити познато.

Јели из народни пјесама познати „*Сењанин Јуриша*“ бијо исторично лице, и ако: кад је живио — знали се?

Молим Вас најучтивије, високопоштовани Господине, будите толико благонаклоњени, упутити ме, гђе би се могао преко горњих питања изближе обавијестити, ако небисте сами изволили мени кратка одговора дати.

Баш сам се преватио посла да доведем у ред неке забиљежке, преоставше од мога покојног оца а тичућа се мога племена, које се негда у својој тешњој домовини врлинама одликовало, па да предам моме сину, кад ме Божија воља с овог света позове; и то мије повода дало овоме писму.

Надајући се, да ми нећете замерити овога досађивања ради, молим Вас да будете увјерени о отличном поштовању, које прама Вама осећа

Ваш најотданији

Александар Будисављевић

У Вадовица, дана 16/28 Јуна 1873.

Мајор.

II.

Прото Милутин Тесла — Александру Будисављевићу.

У Госпићу 2/14 јула 1874.

Драги и мили брате Леко!

Још у мају о. г. примио сам твоје драго писмо са новчаним побожним прилогом, и молим те да ми опростиш што ти се нијесам прије одазвао, јер сам бијо и на путу а и другач имао сам пуно послова. Чисто ми је жао за толико вријеме да си на одговор чекао!

Мене је твоје писмо врло пљенило са узвишеним мислима и њежним осјећајима према својих милих и драгих, а напосокон и српски рукопис, јер ми бар на овим странама нијесмо вични да златом обточени рукави нашу красну ћирилицу рабе. — Али: „ѿ расли благородныя цвѣтъ красныи являється“ —

Мој брате! Твој блаженопочивши отац као што је бијо у сваким врлинама узор човјечанству, тако је и бисер бијо овдашње црквене опћине, јер бијаше дични многокористни њезин члан, мудри савјетник, ревни походник свете цркве, веледушни приложник, свестрани подпомагатељ и моћни заштитник!

Ја сам на дан светог цара Константина о. г. чинијо за њега велики спомен у цркви, навјестивши то у предидућу неђељу од светог олтара, а бијаше поводом тим црква дубоком пуна, одличних и простих походника, давших знак великог поштовања и љубави према његовом имену. По себи се разумије, да сам и блаженопочившу мајку, браћу и сестру спомињао. Могу ти и то јавити, да се гробови дотичних покојника у нашем гробљу у најљепшем реду налазе са плочама. Вјечна усопшим успомена и лака им земља била!!

Посље дугог боловања честитог старину и доброг тетку твог Васу Заставниковића саранисмо дне 17. прошлог мјесеца, и била је јуче служба за њега у цркви. Вјечна му успомена!

Такође капелмајстор Јосо Весели умро је пред кратко вријеме овђе и дуго је слаб бијо. Био је поштена душа!

Пријавијо сам твоје поздравље свима познаницима и пријатељима, и могу те увјерити, да поштоватеља овђе много имаш.

Мој брат Јосо налази се у Митровици. Криво му учинише са пензионирањем, а заслужијо је бољу судбину.

Ја сам хвала Богу здрав и имам пуно службе особито са школама. Супруга моја, унука Кавалира Проте Будисављевића, твоја сродница, добро се држи и мило те поздравља. Кад је Бујо одавђе полазијо, оставијо је код нас контрафу (портрет) овог челичног старца. Дјеце имам, једног сина (Николу) који је свршијо вишу реалку, и три ћери од којих једна се скоро удала у добру кућу, неznam још, оћели јој муж бити беамтер или попо!

Сад мој драги пјесниче, ја Ти срдечно захваљујем на стиховима и братској честитки!

Остајем љубећи Те у духу и поздрављајући

Твој ревни поштоватељ и брат

Милутин Тесла

Протопр. намјестник.

III.

Јово Будисављевић — пуковнику Леки.

Премили Брате!

На братско писмо твоје од 5/7. II. о. г. прим.
23/II. по нов. да Ти по жељи одговорим.

О ропству нашег славног дједа Мијата, казаћу Ти онако, како ми је покојни отац причао, а Ти ћеш пресудити слаже ли се са наводима твојима. Он овако причаше: Кад је Француз 1809. у Лику ушао, онде га је на „Кравијем броду“ дочекао генерал Стојчевић. С генералом био је мој отац Мијат, неки официр (Fähnrich) Мажуран и Пезељ. Стојчевић био је на равници, а на бријегу оближњем био је неки „шицар“ Григорије Павлица. Кад је Павлица опазио, да се Француз примиче и то, да наше опколи, викне Павлица: „бјежи ђенерале, ето Мармонта с војском опколиће те.“ Стојчевић на вику његову и савјет покојног дједа ни макнути се, него увјек: та оно је наша војска. Док се он тако мео, Француз опколи и зароби генерала Стојчевића, дједа и она два крањца*). Кад Мармонт састао се са генералом, онда пита свог ађутанта: шта је Стојчевић? Ађутант одговори му: ђенерало, ђенерало! А наш дјед: кукавица, кукавица, како је вама у шаке допао. Генерал као кукавица ништа друго него: шта ће мени моји принци рећи? А покојни дјед: рећи ће Ти, да си кукавица!

Ту Мармонт дједа и она два крањца (стави) под стражу па у Задар у тамницу. Њи три остану у Задру, а Стојчевића даље некуд макне, а мој отац вели, да је Мармонт хтјео сву троицу (послати) с генералом у Сенигању (?). Тако мој отац назва то мјесто. Ће је то мјесто, нити је знао он, нити знам ја и данас још. Куд је Стојчевић пристао и шта се шњим збило,

*) Тим поругљивим именом зову православни Срби католике (Хрвате) у Лици.

није ми он казати могао; а за дједа рече овако: У Задру (о)стали су у ропству дјед и та два крањца. Дјед наговараше њи да утекну; ал Крањци издаду накану његову профозу. Профоз је био Србин, те одмах саопшти дједу како су га крањци издали и прикричи му да мучи и запита га: колико дјеце има. Кад њему дјед све изказао, овај му је дао тајни миг да гледа о себи. Посље неколико дана, кад је дјед уватио згону, уђе у собу крањцима, па им предбаци издајство и баци свој завежљај преда њи с ријечима: чувајте ми то хрђе, док се ја из вана вратим. Дјед изађе, па у име божје понесе како ноге могу, док се није ватио Велебита и ту намјерио на Далматинца код блага, који га нахрани, трње му из ногу повади и сјутра даде му сина, да га преко Велебита на пут у Лику изведе. За то гостопримство даде Далматинцу дукат, а сину кад га је извео дукат. Дакле мој отац мени је приповједио, да је то његово бјегство било тадај, кад је са Стојчевићем заробљен био. Да је пак баш тадај то, ја сам држао увјек и сад, јер о другом његовом ропству год. 1813. од Инглеза није мени ништа причао, нит сам ја о том што чуо, док ми ево Ти сад не каза. Но она верзија, ђе су крањци остали оца издали, и ђе су шњим заробљени скупа били, и ђе их је он у затвору издајством прекорио, била би доказана, да је то бјегство у истину 1809. било, кад је Стојчевић заробљен. Е, да сам ја за живота оца мог за ово друго ропство знао, био би ја њега испитао и прибиљежио, те би волио данас за Бог зна што, да те и тим податком послужити могу. Камо среће да си Ти мени још год. 1882. ту задаћу дао, био би ја шњим можда и ријешио много тога на корист историје наше.

Толико о том, сад да ти о Бојану кажем и атаку на пропагандисте код Манастира*) (?) у Дебелом брду. Чорци на чорковом Брду, више Пишића, били су

*) У то вријеме била су у Дебелом Брду два калуђера, који су у недостатку парохијалних свештеника опслуживали парохију. Њихову кућу прозвао је народ манастиром.

Срби и имали су крстно име „св. Николу“. Остала је једна једина кућа српска и данас носи придјевак: Видовић, и та се није поримити дала. — Знамо, да је од год. 1751. до 1758. тај акт изведен. Под Дебелим брдом до год. 1767. био је Манастир (?) и калуђер, а те год. саграђена је данашња црква. Даклен онда је био Манастир, и ђе је био, показује мјесто то камени крст, који и дан-данас стоји.

Кад су римци са чорци свршили акт, онда су потегли поримити Пећани, Дебело брдо, Јошан и даље. У то вријеме — причаше ми отац, био је у одметачини Бојан наш, Дојчић Бањанин и Малуга Лончар из Јошана. Бојан је побјегао у одметачину ради ове ствари. Кордонска линија тадај била је поврх Пљешевице.*) Турци на отимачину одгонили су благо нашијех људи, а наши исто тако враћали су им шило за огњило. Деси се случај, да и Бојану Турци благо оћерају и још другима. Он у друштву са горњом двојицом оде преко међе, зароби блага доста и прећера на нашу страну. Али у то вријеме постојао (је) Марије Терезије неки закон, да тко би се усудио турско заробити благо, има му се све мунтати, Турцима штета намирити, и кривац с породицом прогнати у Славонију и Срем. Ови да их то не постигне, одметну се чети у хајдуке и тако су се врзли неколико година, а у фамилију није им се такнути смјело. У то вријете букне и пропаганда. Чувши, што римци учинише са Чорци и да ће (ићи) под Д. брдо, обноћ састану се са поглавитијим људима села Д. брда, и са калуђерима, а упуте их како ће се скупити и повјеренство то дочекати и кажу им своју накану, ал' на тврду вјеру. Око Манастира и по пољу били су лугови и шуморје и тако на речени дан кад ће римпапинци доћи, дођу и они кришом до Манастира и сакрију се у грмове. Народ по напуту њихову и калуђера био је миран и очекивао је тај час, кад ће папинци доћи. Бојан рече Дојчић-Бањанину и Малугу Лончару: ја ћу плебануша, а

*) и Јаворника.

Прими усрдан поздрав а тако и добра госпоја
шогорица поздрав и рукољуб од свијех нас, а ја
остајем твој

19./II. (3./III.) 1886.

захвални брат,
Поп-Јово.

IV.

Мане Грбић — Александру Будисављевићу.

[Почетак је писма изгубљен. Писмо је датирано 22. II 1890.]

Још има једна околност, која нашу историју врло
мути, али о тој бих Вам морао много писати, а није
ни нужно да Вас још које чим буним. Ако се када
лично састанемо, онда бисмо могли све претрести.
А ја се надам, да ће и моја радња скоро бити готова,
те ће и ту бити много што шта објашњено и откри-
вено, што се до сад није знало. Ја радим све на
темељу архивскијех података; али то иде споро, јер
ме пријечи остала служба, а и врло се тешко читају
старе листине. Али сам ипак догнао да владике
Мушицког (1824.). Дотле сам са свијем готов, а
одатле ће ићи брже, јер није било никаквијех ва-
жнијех промијена.

А сад да Вам још мало података дадем о Ваши-
јем племењацима, у колико сам нашао у конс. архиви;

1. *Тома Будисављевић* зађакоњен је од владике
Јакшића 8 фебр. 1769. запопљен је 12. септ 1775.
од владике Петровића. Парох у Јошану постао је
8. јануара 1787. Прото коренички*) постао је 17
марта 1790.

2. *Дане Будисављевић**)* рођен у Пећанима 4.
нов. 1780, Ђакон је постао 14. септ. 1797. а свеште-
ник 15. септ. 1797. од пакрачког владике Кирила
Живковића. Крбавски намјесник 1. јануара 1800. од
Авакумовића; парох у Јошану 1. априла 1805. од Ви-
дака; крбавски прото 31. августа 1813. од Мијоковића.

Зетови (су) Вашег племена, како ми Јово***) писа:

*) Ово је нетачно. Треба да стоји *крбавски*, мјесто *коренички*
Коренички је прото у то време био Стојан Шобат.

**) Син проте Томе.

***) Будисављевић, парох у Врховинама.

1. *Илија Скенџић* рођ. у Шкарама 20. јуна 1761. ђакон 21. нов 1781., свештеник 9 апр. 1783., парох у Швици 1. септ. 1799., прото вилићки 1802.

2. *Теодор Бањеглав* из Бунића; ђакон 25. марта 1763; свештеник 15. августа 1763., парох у Крбавици 1. августа 1768; прото крбавски 6. дек. 1788. Умро 9. фебр. 1790.

О унији за Бојана Будисављевића нема ни спомена у конз. архиви. Не знам ни ко је писао оно у Панчевцу. Док одем у Плашки, можда још нађем што занимљиво о протама: Томи и Дани, јер ја сам узимао биљешке само за општу историју а не и за поједине личности. Што гођ нађем радо ћу Вам послати!

Извините ме, што Вас оволико узнемирујем мојом писаријом. Још једном највећа Вам хвала на Вашој књизи*), коју ћу и опет читати. Хвала Вам и за ону биљешку**) о владици Мијоковићу, — употребићу је као савремени доказ. Написао сам много о истом владици све по званичнијем изворима.

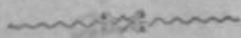
Примите искрено поздравље уз моје најодличније

поштовање од

Вашег земљака и рођака

Мансијла Грбића

свештеника.

*) Наслов је те књиге „Племе Будисављевића“.

**) Та се биљешка односи се на један епизод из доба унијаћења који се десио у двору владике Мијоковића. За вријеме обједа поче једном Мијоковић из далека навијати, да би боље било примити унију, јер да је народ ради православља вјечито гоњен, а овако би се смирио. На то раздражен прота Тома скочи и љутито рече: „Да знам да тако мислите, одмах би Вам разбио главу.“ — Тако вели предаја, која се очувала у племену Будисављевића.

Примедбе:

¹⁾ На стр. 5. у 1. ретку одоздо треба додати: За овога проту Тодора, сина Кирилова, била је удата Ружица.

²⁾ На стр. 49. писмо XXVI. треба да стоји иза писма XXVII.

³⁾ На страни 52. код писма XXVIII. треба да стоји: Ово писмо није послато Каћанском, како се види из слиједећег (XXIX.) писма.

⁴⁾ На стр. 55. више писма попа Алагића треба да стоји: *Послије насиља у госпићкој цркви послао је парох Алагић ово писмо Каћанском:*

⁵⁾ На стр. 60. у 1—6. ретку реченица мора гласити: тако исто вы као предняцы и старѣишине у народу, кои лиепо име стацахъ на себи носите, дужни сте свако старанѣ прилагати, да свету ову дужность колико у богомъ повѣреноме кругу, толико и у цѣлокупности извершавате, ако клетви потомства и казни божіој избѣћи желите.

Регистар.

Алагић Ђуро стр. 56, 57, 59

Алипашевић Мујо 24.

Бањеглав Кирило 87.

Бањеглав Тодор 87.

Бранковић Георгије, (деспот), 79.

Будисављевић Александар 34, 36, 80, 82, 86.

Будисављевић Гено 28, 30, 31, 33, 34.

Будисављевић Максим 32.

Будисављевић Данило 86.

Будисављевић Тома 86.

Бунчић Рафавло (прото) 21.

Дошен Стеван (капелан) 44.

Дошеновић Георгије 69.

Заставниковић Васо 32.

Живковић Василије 37.

Живковић Јован, (обрстар), 19.

Грбић Мане 86, 87.

Храбовски (ђенерал) 36.

Јакшић (владика) 50.

Једачић (бан) 36.

Јовановић Евг. 25, 47.

Каћански Сергије 40, 43, 44, 48, 49, 50, 51, 68.

Мијоковић (владика) 87.

Мушицки (владика) 48.

Обрадовић (капелан) 25.

Оклобџија Тома 27, 45, 51.

Пек (обрстар) 55, 56.

Пидол, (савјетник) 19.

Поповић Ђорђе 44, 45.

Поповић Самуило 46.

Скенџић Илија (прото) 87.

Стојчевић, (ђенерал) 82.

Шафарик Јанко 79.

Шокчевић (бан) 55, 56.

Шупљикац (војвода) 23.

Тесла Милутин (прото) 65.

Тесла Никола 65.

Томазео Никола 32.

Трбојевић Данило 27, 69, 72, 74, 75.

Трбојевић Сава 75.

Урбан (ђенерал) 46, 47.

